دو فصلنامهٔ **نظریه و عمل در برنامهٔ درسی**
سال هشتم، شمارهٔ ۱۵، بهار و تابستان ۱۳۹۹، ۲۷۶-۲۲۹

Journal of Theory & Practice in Curriculum
Vol.15 (8); 2020, 229-276

ارتقای عملکرد هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای استان آذربایجان غربیبه‌مثابه سازمان‌های کارآفرین مبتنی بر مدل پارادایمی نظریه برخاسته از داده‌ها [۱]

Promotion of West-Azarbaijan Technical-Professional Schools as Entrepreneurial Organizations based on Paradigmatic Model Derived from Grounded Theory

دکتر نیلوفر مرتضی نژاد [۲]

چکیده : گسترش فرهنگ و روحیه کارآفرینی و نیز پرورش تعداد افراد کارآفرین بیشتر به‌عنوان سرمایه‌های اصلی عرصه کار و تولید برای آینده نزدیک در هر جامعه، ضرورتی انکارناپذیر است که خود مستلزم توجه اساسی به امر آموزش است. در این زمینه هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای به سبب رسالت ویژه خود می‌توانند نقشی مهم ایفا کنند. هدف پژوهش حاضر، ارائه مدل پارادایمی برای ارتقاء عملکرد هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای استان آذربایجان غربی به‌مثابه سازمان‌های کارآفرینی مبتنی بر نظریه برخاسته از داده‌ها بود. روش پژوهش کیفی از نوع نظریه برخاسته از داده‌ها بود. به این منظور از مطالعه تطبیقی، سندکاوی و یافته‌های پژوهشی و مصاحبه با صاحب‌نظران استفاده شد. در بخش مصاحبه، نمونه‌گیری از نوع هدفمند بود و تا حد اشباع داده‌ها ادامه یافت که در مجموع با ۱۲ نفر مصاحبه شد. در نهایت مدل پارادایمی در شش مقوله با مفاهیم اصلی و فرعی حاصل شد که از جمله، تغییرات درونزاد و برونزاد و جمعیت‌شناختی، اقدامات مشارکتی، ویژگی‌های فردی، تسهیل‌کننده‌های سازمانی، اقتصادی، فرهنگی، انگیزش و نگرش، نیروی انسانی، چالش‌های دانش‌آموختگان، برنامهٔ درسی، نیروی انسانی، سیاستگذاری، فضا و امکانات تأیید شد. با توجه به نتایج حاصل پیشنهاد می‌شود روند سیاستگذاری و قوانین مرتبط با تولید و درآمدزایی هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای با انعطاف‌پذیری بیشتری تعریف و در تعیین رشته‌ها به نیازهای محلی توجه گردد.

واژگان کلیدی: مدل پارادایمی، کارآفرینی، هنرستان فنی‌وحرفه‌ای

N. Mortezanejaf (Ph.D),

Abstract: Expanding the entrepreneurship culture and courage and training more entrepreneurial people as main sources of work and production in the immediate future are considered as undeniable necessities, which require a great focus on educational affairs. In this procedure, the technical- professional schools have a critical role, based on their intended missions. The study aimed to provide a paradigmatic model in order to promote the performance of technical-professional schools of West Azerbaijan province. The research method was qualitative based on grounded theory. Therefore, the systematic approach of grounded theory was employed along with comparative study, document inquiry, and research findings. Finally, triangulation of resulted data and semi-structured interviews implemented. Sampling method was purposeful and continued until data saturation that ended with 12 interviewees. Finally there was an appropriate model including six main categories with subcategories and concepts; the significance of factors such as: inward, outward and demographical changes, cooperative actions, individual traits, organizational, economic, and cultural facilitators, motivation and attitude, human resources, , work force, policy making, space and possibilities' challenges were confirmed. It is recommended to define the policies regarding production and fundraising in technical-professional schools more flexible and regard to local needs and facilities.

Keywords: paradigmatic model designing, entrepreneurship, technical-professional schools

مقدمه

---

۱. این مقاله از طرح پژوهشی اجرا شده برای اداره کل آموزش‌وپرورش استان آذربایجان غربی در سال ۱۳۹۷ استخراج شده است.تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۲/۱۵، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۵/۱۲

۲. **استادیار گروه علوم تربیتی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران..رایانامه:** n.mortazanejad@gmail.com

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

با توجه به تغییرات مداوم در دنیای امروز و عواملی نظیر کوچک‌تر شدن شرکت‌ها و کاهش میزان استخدام در شرکت‌های بزرگ، تغییر دیدگاه‌های کارفرمایان و تمایل ایشان به جذب افرادی با نگرش و رفتارهای کارآفرینانه (راهنمای برنامهٔ درسی کارآفرینی ۳۲۰۹[1]؛ ۲۰۱۶) توجه و تأکید بر راه‌اندازی کسب‌وکار و به ویژه کارآفرینی ضروری به نظر می‌رسد. مفهوم کارآفرینی گسترده‌تر از خوداشتغالی و آشنایی با مشاغل موجود در جامعه است. واژه کارآفرینی از زبان فرانسه (Entrepreneurship) گرفته شده و به سایر زبان‌ها راه یافته است. انگلیسی‌ها سه اصطلاح متفاوت را در خصوص کارآفرینی به کار گرفته‌اند: ماجراجو[2]، متعهد[3] و کارفرما[4] (هاشمی، ۱۳۸۰). کارآفرینی فرآیندی از ارائه اندیشه‌های نو، بهره‌گیری از امکانات و فرصت‌های موجود با تکیه بر دانش، پیشه و کار مربوط به آن و پذیرش خطر است (نوروزی، ۱۳۸۸). کارآفرینی فرآیند خلق چیزی جدید و باارزش است که با اختصاص زمان و تلاش لازم و در نظر گرفتن ریسک‌های مالی، روانی و اجتماعی و دستیابی به رضایت فردی و مالی و استقلال به ثمر می‌رسد (توکلی‌مقدم، آیانی و عموزاده خلیلی، ۱۳۹۲). کارآفرینی فرآیندی است که عوامل گوناگون را در کنار یکدیگر قرار می‌دهد تا بهره‌برداری از منابع و فعال شدن آن‌ها در جهت بهره‌وری و تأمین منافع مالی میسر گردد و با ایجاد مؤسسات بهره‌ور و خلاق، رشد و توسعهٔ همه‌جانبه تحقق یابد. این فرآیند مستلزم پذیرش ریسک است و منجر به عرضهٔ محصول یا خدمات نو به جامعه می‌شود.

تأمل در مفهوم و رسالت آموزش‌های مهارتی فنی‌وحرفه‌ای در نگاهی ملی و بین‌المللی و تعمق در وضعیت فارغ‌التحصیلان این آموزش‌ها در نظام آموزش

1. Entrepreneurship 3209 Curriculum Guide
2. Adventurer
3. Undertaker
4. Projector

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

متوسطهٔ کشور، از تعارض و آسیبی جدی حکایت دارد. در نگاهی ملی، تعریف آموزش‌های مهارتی فنی‌وحرفه‌ای به آموزش‌های مهیاکنندهٔ شرایط و موجبات ایجاد مهارت‌های لازم و ارتقاء دانش افراد و به فعلیت درآوردن استعدادهای نهفته آنان، آماده کردن افراد برای احراز حرفه و کسب‌وکار و افزایش کارایی و مهارت آنان برای انجام کارها (کلیات نظام جدید آموزش متوسطه، ۱۳۷۳) و ترسیم هدف‌هایی چون اعتلای سطح فرهنگ و دانش عمومی و پرورش ملکات و صفات اخلاقی، بینش سیاسی و اجتماعی، شناخت بهتر استعداد و علایق یادگیرندگان و ایجاد زمینهٔ مناسب برای هدایت آن‌ها به سمت اشتغال مفید و احراز آمادگی نسبی برای ادامهٔ تحصیل در رشته‌های علمی و کاربردی (فناوری) (ملکی،۱۳۷۹) و در نگاهی جهانی، ترسیم رسالتی مانند «تحقق هدف‌های فرهنگی صلح، توسعهٔ پایدار مبتنی بر محیط زیست سالم و همبستگی اجتماعی و شهروندی اجتماعی و تربیت نیروی انسانی مورد نیاز بخش‌های مختلف جامعه متناسب با چالش‌های پیش رو مانند انفجار دانش و انقلاب فناوری اطلاعاتی» (ماسالویبا[1]، ۲۰۱۰) و نقش‌هایی مانند کمک به کاهش فقر، افزایش امنیت غذایی و ارتقاء انسجام اجتماعی و ظرفیت‌های فنی و بین‌فردی افراد، بهبود ارتباط بین آموزش و دنیای کار، کمک به رشد حرفه‌ای برای آینده و کمک به افراد در یافتن شغل، کمک به رقابتی شدن مشاغل و موفقیت جوامع از طریق مهیا کردن آموزش‌های با کیفیت و ایجاد فرصت‌های یادگیری برای نیروی کار (هنری[2]، ۲۰۱۵) و هم‌چنین ارتقاء درآمدهای شرکت‌کنندگان در آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای (کارمل و مارک[3]،۲۰۰۹) ایجاب می‌کند که این آموزش‌ها از جایگاه

[1] Mwasalwiba
[2] Henry
2. Carmel & Mark

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

مناسبی در نظام آموزشی کشور برخوردار بوده و بروندادهای آن‌ها، کارایی و اثربخشی بالایی داشته باشند. اما بر اساس یافته‌های پژوهشی به نظر می‌رسد که فارغ‌التحصیلان این آموزش‌ها وضعیتی همسو با هدف‌های قصد شده ندارند؛ نرخ اشتغال فارغ‌التحصیلان ۱۶٫۲ درصد است (حسن‌پور،۱۳۸۰)، میزان رضایت از شغل و رضایت از آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای پایین است (اکرامی و قلمکاری،۱۳۹۵)، امیری (۱۳۹۵) تأیید می‌کند که ۵۶ درصد فارغ‌التحصیلان در مشاغل غیرمرتبط شاغل‌اند و باقری‌فر و صالحی (۱۳۹۵) مشکل اولویت‌دار فارغ‌التحصیلان را عدم ارتباط بین رشتهٔ تحصیلی و شغل و کافی نبودن حقوق می‌دانند. میرزایی‌فر، سراجی و شمس (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای به بررسی جایگاه رشته‌های فنی‌وحرفه‌ای و کار دانش از دیدگاه دانش‌آموزان پایهٔ نهم استان همدان پرداخته و نتیجه گرفتند که تنها رشته‌هایی معدود نظیر امور اداری، حسابداری، نقشه‌کشی ساختمان، طراحی وب و برنامه‌نویسی بازی‌های رایانه‌ای مورد توجه و علاقه دانش‌آموزان هستند که اغلب این‌گونه رشته‌ها از طریق رشته‌های شاخهٔ نظری نیز قابل دسترسی در دانشگاه‌ها بوده و بنابراین تا حدودی رسالت شاخه‌های کار دانش و فنی‌وحرفه‌ای را به چالش می‌کشد. چاوشی نجف‌آبادی و داودی (۱۳۹۸) تأثیر عوامل سازمانی، پرسنلی، آموزشی، محتوای آموزشی، هوش، عوامل فرهنگی، مدیریتی و تعاملات با محیط بیرون را در کارآفرینی آموزشی در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش شهرستان نجف‌آباد معنادار ارزیابی کرده‌اند. عزیزپوریان، اسلام‌پناه، کرم‌افروز، ملکیان و کاویانی (۱۳۹۸) نیز نه مؤلفهٔ مؤثر بر نظام آموزش کارآفرینی در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای را به ترتیب درصد واریانس و ارزش ویژه چنین بیان می‌کنند: آموزش کارآفرینی، ویژگی‌های روانشناختی هنرجویان، مشاورهٔ تحصیلی و شغلی، سبک رهبری، مدیریت و سازماندهی هنرستان‌ها، ارتباط با صنعت و مهارت‌های تجارتی و مدیریتی، محتوا، توسعه مهارت‌های کارآفرینی در فراگیران، فضا

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

و تجهیزات آموزشی و شیوه آموزش. امیدی، هاشمی، قلتاش و ماشین‌چی (۱۳۹۸) نیز در پژوهشی به بررسی برساخت‌های ذهنی مدیران آموزشی از برنامهٔ درسی آموزش کارآفرینی برای مدارس پرداخته و طراحی برنامهٔ درسی آموزش کارآفرینی را به‌عنوان مقوله محوری، سیاست‌ها و اهداف محیطی و ارتباط با بازار کار را به‌عنوان مقوله‌های علی، مشارکت مربیان در تولید برنامهٔ درسی و تعامل مستمر با مراکز علمی را به‌عنوان مقوله‌های راهبردی و ویژگی‌های پذیرندگان را به‌عنوان مقوله زمینه‌ای گزارش می‌کنند که منجر به پیامدهای آموزشی، پرورشی و اقتصادی می‌گردد.

در زمینهٔ کارآفرینی آموزشی مطالعات انجام شده عمدتاً حاکی از تأثیر ایجاد روحیه و شایستگی‌های کارآفرینانه در اقدامات بعدی یادگیرندگان و افزایش راه‌اندازی کسب‌وکار از سوی ایشان است. از جمله الاولاقی، عامر و هابتور[1] (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان جهت‌گیری کارآفرینی با شواهدی از رگرسیون سلسله مراتبی در کسب‌وکارهای کوچک دریافت که شیوهٔ آموزش کارآفرینی، جهت‌گیری آتی نسبت به کارآفرینی در کسب‌وکارهای کوچک را پیش‌بینی می‌کند. همچنین جلنیک، اوی، فانکین و بیشوف[2] (۲۰۱۸) در پژوهشی در رابطه با اثرات بلندمدت آموزش‌های کارآفرینی نتیجه می‌گیرد که این نوع آموزش‌ها دارای تأثیراتی بلندمدت در زمینهٔ تقویت و حفظ اشتیاق نسبت به اقدامات نوآورانه و کارآفرینانه می‌باشند. بر اساس پژوهش اولوکاندن[3] و همکاران (۲۰۱۸) در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، از جمله نیجریه نیز محتوای برنامهٔ درسی مبتنی بر کارآفرینی برای دانش‌آموزان و دانشجویان بسیار اثربخش بوده و تحقیقات کمّی انجام گرفته در چهار دانشگاه برتر این کشور این اثربخشی را

[1] Al-Awlaqi, Aamer& Habtoor
[2] Gielnik, Uy, Funken& Bischoff
[3] Olokundun,

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

تأیید می‌کند. بنا بر پژوهش آویژگان، میرشاه‌جعفری، نصر و چنگیز (۱۳۹۷) در سیستم‌های آموزشی که متعهد به بهبود بخشیدن مستمر فرآیند آموزشی هستند، ایجاد و توسعهٔ یک طرح جامع برنامهٔ درسی مبتنی بر کارآفرینی به منظور رفع چالش‌های موجود امری الزامی است؛ زیرا همان‌گونه که سبزه (۱۳۹۷) بیان می‌کند آموزش کارآفرینی رویکردی از رشد همه‌جانبه یادگیرندگان در راستای گسترش توانمندی‌های ایشان در قالب یک سبک زندگی کارآفرینانه بوده و برای زندگی کنونی و بزرگسالی ایشان حایز اهمیتی غیرقابل انکار است.

با توجه به چالش‌های مطرح‌شده و نیز شرایط ویژه استان آذربایجان غربی که به‌لحاظ آب‌وهوا و زمین‌های مناسب برای کشاورزی و باغبانی از موقعیت مناسبی در کشور برخوردار است و از سوی دیگر بنا بر داشتن مناطق آزاد تجاری و هم‌مرز بودن با سه کشور (آذربایجان، عراق و ترکیه) دارای موقعیت استراتژیک نیز تلقی می‌شود، ارائهٔ مدلی مناسب به منظور اجرای بهینهٔ کارآفرینی در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای این استان ضروری به نظر می‌رسد. پژوهش حاضر در راستای انجام این امر با بهره‌گیری از تجارب کشورهای پیشرو، نتایج پژوهش و قوانین و مقررات مرتبط با هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای و نیز کسب نظرات متخصصان، هنرآموزان و مدیران هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای موفق استان تلاش نموده تا با ارائهٔ مدل پارادایمی مطلوب، چارچوبی منسجم در اختیار دست‌اندرکاران اجرایی هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای به‌ویژه در استان آذربایجان غربی قرار دهد.

در ادامه و به منظور بحث از مبانی نظری و عملی کارآفرینی و هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای، با توجه به حجم بالای مطالب و مباحث این بخش، از جداول گزارش خلاصه کار برای رعایت اختصار و در عین حال تأکید بر مهم‌ترین موارد استفاده شده است. کارآفرینی در هنرستان‌ها را می‌توان زیرمجموعه کارآفرینی سازمانی و آموزشی

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

دانست که تعاریف و مفاهیم مهم مطرح در آن‌ها در جداول (۱) و (۲) آمده است:

جدول (۱): کارآفرینی سازمانی؛ مفاهیم و تعاریف

ردیف	موضوع	پژوهشگر/ پژوهشگران
۱	افزایش سریع رقبای جدید، ایجاد حس بی‌اعتمادی نسبت به شیوه‌های مدیریت سنتی و خروج بهترین نیروهای کار از شرکت‌ها و اقدام به کارآفرینی مستقل از ویژگی‌های بارز کارآفرینی سازمانی در سال‌های اخیر است.	احمدپور داریانی (۱۳۹۷)
۲	اهمیت نقش مدیران مدارس در کارآفرینی سازمانی	مرتضی‌نژاد، عطاران، حسینی‌خواه و عباسی (۱۳۹۶)
۳	مدیران مدارس به‌عنوان کارآفرینان سازمانی	مهرعلی‌زاده و زندوانیان (۱۳۸۵)
۴	کارآفرینان سازمانی افرادی هستند که در سازمان‌های بزرگ، حیثیت شغلی خود را روی نتایج حاصل از نوآوری می‌گذارند.	هارملینگ و ساراسواتی[1] (۲۰۱۸)
۵	فرآیندی که منجر به نوآورتر شدن شرکت و واکنش سریع‌تر آن به موقعیت‌های بازار شده و از طریق ایجاد حس مالکیت کارکنان را برانگیزد.	کوراتکو، نفزیگر، هورنزبای و مونتاگنو[2] (۲۰۱۵)

[1] Harmeling, & Sarasvathy
2. Naffziger, Hornsby & Montagno

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

ردیف	موضوع	پژوهشگر/ پژوهشگران
۶	کارآفرین سازمانی فرد رؤیابینی است که محاسبه می‌کند چگونه یک فکر را به یک واقعیت سودآور تبدیل نماید. پیشرفت سریع دانش و فناوری، تغییر روندهای جمعیت‌شناختی، همچون افزایش سطح تحصیل، اشتغال فزایندهٔ زنان، افزایش طول عمر و سالخوردگی جمعیت و آشنایی بیشتر مدیران با پدیدهٔ کارآفرینی	کوراتکو و هاجتس[1] (۲۰۱۴)
۷	فرآیندی که از طریق القای فرهنگ کارآفرینانه در سازمان به نوآوری در محصول و فرآیندها می‌انجامد.	وسپر[2] (۲۰۰۳)
۸	کارآفرین سازمانی فردی است که موفقیت خود را در ایجاد واحدهای مستقل جدید در یک سازمان می‌بیند و محصولات، خدمات و فرآیندهای جدیدی ارائه می‌کند.	پینکات[3] (۱۹۸۵)
۹	فعالیت‌هایی که به‌صراحت از حمایت قانونی و منابع سازمانی در جهت تلاش‌های نوآورانه؛ ارائه محصول جدید، رشد، بهبود محصول و فرآیندهای جدید برخوردار می‌گردند.	شول‌هامر[4] (۱۹۸۲)

[1] Kuratko, D. & Hodgetts
[2] Vesper
[3] Pinchot
[4] Schollhammer

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

جدول (۲): کارآفرینی آموزشی؛ مفاهیم و تعاریف

ردیف	موضوع	پژوهشگر/ پژوهشگران
۱	کارآفرینی آموزشی از طریق توسعهٔ مدیریت و نوآوری در نظام‌های آموزشی موجب افزایش بهره وری، کیفیت و عدالت در ارائهٔ خدمات آموزشی می‌شود.	فریگا[1] (۲۰۱۳)
۲	حیطه‌ای از کارآفرینی اجتماعی که اهداف آن، ایجاد تغییر در سیاست‌ها، نظام و فرآیندهای آموزشی، کمک به ذینفعان برای روشن کردن طرز فکر و مهارت‌های مورد نیاز برای ایجاد کسب‌وکار نوآورانه و طراحی روش‌های تدریس و یادگیری بدیع مبتنی بر تجربه و کار عملی یادگیرندگان می‌باشد.	اسمیت و پترسن (۲۰۰۶)
۳	عامل کاستن از عمق تبعات نرخ بیکاری عمومی مؤسسات آموزشی به‌عنوان ذینفع اصلی کارآفرینی آموزشی	رضایی‌زاده و اعلامی (۱۳۹۶)

خلاصه‌ای از مدل‌های ارائه شده در زمینه کارآفرینی آموزشی و سازمانی در جدول (۳) آمده است:

[1] Friga

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

جدول (۳): مدل‌های آموزش کارآفرینی

ردیف	سال	صاحبنظر/ پژوهشگر	مدل	عناصر مهم
۱	۱۳۹۴	فاتح	مدل تجربی آموزش کارآفرینی	خوداتکایی، تحمل ریسک، تجربهٔ مدیریتی آزمون و خطا
۲	۲۰۱۴	وارن و گیدئون	آموزش کارآفرینی	مهارت‌های قانونی ایجاد کسب‌وکار، توانایی نگارش طرح کسب‌وکار، مهارت‌های مالی، مهارت‌های بازاریابی، مهارت‌های کارآفرینی خطرپذیری، نوآوری و شناخت فرصت‌ها
۳	۲۰۱۴	رابرت چیا[1]	توسعهٔ کارآفرینی سازمانی	ساختار، سیستم‌های کنترل، مدیریت منابع انسانی و فرهنگ حمایت مدیریت، استقلال/ آزادی در کار، پاداش/ تقویت، محدوده‌های سازمانی، خطرپذیری، نیاز به استقلال، نیاز به توفیق، هدف‌گرایی و مرکز کنترل. .
۴	۲۰۱۱	کاراتکو و نافزیگر	مدل کارآفرینی سازمانی	روش‌های جدید، ادغام یا مالکیت‌های جدید، تقاضاهای جدید بازار، تغییرات اقتصادی و تهدیدات رقبا

[1] Robert Chia

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

ردیف	سال	صاحبنظر/ پژوهشگر	مدل	عناصر مهم
۵	۲۰۰۶	جوهانیسون و اولایسون[1]	عوامل مؤثر بر کارآفرینی سازمانی	زمان، استقلال، فرهنگ سازمانی، سرمایه اجتماعی، سرمایه انسانی و شایستگی، مفاهیم سازمانی، حمایت مدیریت و جو کارآفرینی
۶	۲۰۰۳	لامپکین و دس	مدل کارآفرینی سازمانی	عوامل محیطی عملکرد سازمان جهت‌گیری کارآفرینانه عوامل سازمانی

جدول شماره (۴) به بحث از تاریخچهٔ هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای اختصاص دارد.

جدول (۴): تاریخچهٔ هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای

عنوان	توضیح	منابع
تاریخچهٔ آموزش فنی‌وحرفه‌ای در ایران	گسترش روابط ایران و اروپا در دورهٔ صفوی؛ سرازیر شدن کالاهای جدید به ایران، تجارت و سرمایه‌داری و در پی آن دانش و معارف اروپا در ایران و توجه به هنر و صنایع و تشویق هنرمندان دانش نظامی به‌عنوان نخستین دانش مورد آموزش رسمی مهم‌ترین اقدام جهت تقویت و حفظ	حبیبی، سمیع‌زاده و کاظم‌نژاد (۱۳۹۳) نویدی و خلاقی (۱۳۹۳) مرجانی (۱۳۸۹) صافی (۱۳۹۱)

[1] Johannisson, B. & Olaison

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

عنوان	توضیح	منابع
	صنایع داخلی این دورهٔ توسط امیرکبیر صورت گرفت؛ توسعهٔ صنایع نساجی، بلور، چینی و قندسازی- احداث کارخانه‌ها و اعزام صنعتگر به ممالک اروپایی، به‌منظور ترویج و تعلیم علوم و فنون غربی و رفع حوائج نظامی و فنی- ایجاد اولین مرکز آموزش فنی در کشور (دارالفنون) گرایش به احداث کارخانه‌های بزرگ و استفاده از فناوری وارداتی پس از قرارداد ۱۳۱۲ شمسی واگذاری ادارهٔ امور هنرستان‌های صنعتی به وزارت پیشه وهنر (صناعت) از سال ۱۳۱۱ پس از انقلاب، خروج مستشاران خارجی و فرار متخصصان غیرمتعهد و شروع جنگ تحمیلی و بسیج جوانان به جبهه‌ها، کمبود نیروی انسانی و ضرورت بیشتر آموزش فنی‌وحرفه‌ای. ۱۳۶۰: کمیتهٔ تدوین اولین برنامهٔ پنج ساله آموزش فنی‌وحرفه‌ای در چهارچوب دورنمای بیست ساله اقتصادی _ اجتماعی کشور؛ اختصاص بودجهٔ مستقل	

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

عنوان	توضیح	منابع
	تغییر نظام آموزش متوسطه و اجرای تدریجی آن از ۱۳۷۱	

پرسش‌ها و روش‌شناسی پژوهش

هدف پژوهش حاضر ارائهٔ مدل پارادایمی برای اجرای کارآفرینی در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای استان آذربایجان‌غربی با استفاده از تجارب کشورهای پیشرو و نتایج پژوهش‌های داخلی، اسناد و مقررات آموزش‌وپرورش و دیدگاه‌های صاحب‌نظران و مشارکت‌کنندگان با استفاده از روش پژوهش کیفی می‌باشد.

در این راستا پرسش‌های پژوهشی زیر مطرح و مورد بررسی قرار گرفته‌اند:

۱. اسناد و مقررات آموزش‌وپرورش دربارهٔ اجرای کارآفرینی در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای چه استلزاماتی دارند؟
۲. اصول، روش‌ها و مدل‌های مورد استفاده درکشورهای پیشرو جهان و نتایج پژوهش‌ها دربارهٔ اجرای کارآفرینی در هنرستان‌ها کدامند؟
۳. صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران دربارهٔ اجرای کارآفرینی در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای استان آذربایجان‌غربی چه دیدگاه‌هایی دارند؟
۴. مدل پیشنهادی اجرای کارآفرینی در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای استان آذربایجان غربی مبتنی بر مدل پارادایمی نظریه برخاسته از داده‌ها چگونه است؟

در این پژوهش و به منظور پاسخگویی به پرسش‌های پژوهشی از روش گراندد‌تئوری استفاده شده است؛ بنا به مسئله و هدف‌های مطالعه حاضر، در این

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

پژوهش از طرح سیستماتیک از انواع طرح‌های نظریهٔ برخاسته از داده‌ها استفاده شد که شامل مراحل ذیل است (بازرگان، ۱۳۸۹؛ ۱۰۳-۹۷):

الف. کدگذاری باز: جزءبه‌جزء کردن اطلاعات و شکل‌بندی مقوله‌های (طبقات) اطلاعاتی دربارهٔ پدیدهٔ مورد مطالعه. در این مرحله بر اساس داده‌های گردآوری شده از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با کارشناسان و متخصصان و مدیران و هنرآموزان هنرستان‌ها، مقوله‌های اصلی (طبقه‌ها) و مقوله‌های فرعی مشخص شده است.

ب.کدگذاری محوری: در این مرحله یک مقوله کدگذاری باز انتخاب و به‌عنوان مقوله یا پدیدهٔ اصلی در مرکز فرآیند مورد بررسی قرار می‌گیرد و سایر مقوله‌ها به آن مرتبط می‌شوند که به طور معمول، حاوی شش طبقه اطلاعاتی - شرایط علی، زمینه (محیط)، مقولهٔ اصلی، شرایط واسطه‌ای (مداخله‌ای)، راهبردها و پیامد - می‌باشد.

ج. کدگذاری گزینشی: تکوین نظریه دربارهٔ رابطهٔ میان مقوله‌های به دست آمده در الگوی کدگذاری محوری. در واقع این نظریه، تبیین نظری فرآیندهای مورد بررسی و نگارش حکایت‌گونه رابطه بین مقوله‌ها با توجه به یادداشت‌های فنی شخصی پژوهشگر و تعبیر و تفسیر وی از نحوهٔ ارتباط بین عوامل گوناگون، چرایی و چگونگی آن و نیز پیامدها و عواقب ناشی از آن و ارائهٔ راهبردهایی به منظور بهینه کردن وضعیت می‌باشد.

جامعهٔ مطالعاتی پژوهش حاضر از چند بُعد قابل بررسی است که به تفکیک پرسش های پژوهش، مشارکت‌کنندگان به شرح ذیل بوده است:

پرسش اول پژوهش: اسناد و مقررات آموزش‌وپرورش در خصوص اجرای کارآفرینی در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای چه استلزاماتی دارند؟

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

اسناد و مقررات مورد مطالعه در خصوص این پرسش، تمام اسناد بالادستی مرتبط با آموزشگاه‌های فنی‌وحرفه‌ای در سطح کشور می‌باشد که از جمله برجسته‌ترین آن‌ها می‌توان موارد زیر را نام برد:

- ✓ سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش جمهوری اسلامی ایران
- ✓ برنامهٔ درسی ملی
- ✓ آیین‌نامه اجرایی مدارس (شورای مدرسه، شورای معلمان، انجمن اولیا و مربیان، شورای دانش‌آموزی و غیره)
- ✓ آیین‌نامه نظام جدید آموزش متوسطه
- ✓ سند راهبردی سازمان فنی‌وحرفه‌ای کشور
- ✓ برنامهٔ پنجم توسعهٔ اقتصادی_ اجتماعی جمهوری اسلامی ایران
- ✓ برنامهٔ ششم توسعهٔ اقتصادی_ اجتماعی جمهوری اسلامی ایران
- ✓ سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۴۰۴

پرسش دوم پژوهش: اصول، روش‌ها و مدل‌های مورد استفاده درکشورهای پیش رو جهان و نتایج پژوهش‌ها در اجرای کارآفرینی در هنرستان‌ها کدامند؟

در این بخش، نمونه‌گیری به شیوه هدفمند انجام گرفته است؛ ملاک موردنظر این پژوهش در انتخاب کشورهای مورد مطالعه، رتبه این کشورها در مطالعات «برنامهٔ بین المللی ارزیابی دانش‌آموزان» (پیزا[1]) است که به بررسی میزان کاربست دانش علوم، ریاضی و خواندن از سوی دانش‌آموزان کشورهای مختلف می‌پردازد؛ مفهوم کاربست معادل با کارآفرینی نیست، لیکن می‌توان آن را ازجمله مواردی دانست که در کارآفرینی، تأثیر مثبت دارد؛ زیرا نتایج این آزمون‌ها در سیاست‌گذاری، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین شاخص‌های کیفیت آموزشی و قابلیت رقابت آتی در عرصهٔ جهانی لحاظ

[1] Program for International Student Assessment (PISA)

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

می‌شوند و از سوی دیگر با بررسی اسناد و گزارش‌های دیده‌بان جهانی کارآفرینی آشکار شد که کشورهای دارای رتبهٔ برتر در آزمون پیزا از جمله نخستین کشورهایی بوده‌اند که به عضویت این سازمان درآمده‌اند و گزارش‌های سالانه، حاکی از بهبود وضعیت آن‌ها در عرصهٔ کارآفرینی بوده است (دیده‌بان جهانی کارآفرینی،۲۰۱۴ و ۲۰۱۱). به این ترتیب با در نظر داشتن آخرین رتبه‌بندی پیزا در زمان اجرای این طرح کشورهای نخست قاره‌های آسیا، اروپا و امریکا در رده‌بندی به‌عنوان نمونه کشورهای پیشرو انتخاب شدند که بر این اساس کشورهای سنگاپور، فنلاند و ایالات متحده امریکا می‌باشند.

پرسش سوم پژوهش: صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران اجرای کارآفرینی در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای استان آذربایجان غربی چه دیدگاه‌هایی دارند؟

نمونهٔ مورد بررسی برای این پرسش به شیوهٔ هدفمند و از بین گروه‌های زیر انتخاب شد؛ لازم به توضیح است نمونه‌گیری تا زمان اشباع داده‌ها ادامه یافت که پس از مصاحبه با ۱۰ نفر اشباع داده‌ها حاصل شد، ولی به منظور اطمینان بیشتر، مصاحبه با ۲ نفر دیگر نیز انجام شد که باز هم داده جدیدی حاصل نشد؛ به این ترتیب در مجموع ۱۲ نفر مورد مصاحبه قرار گرفتند:

- ✓ کارشناسان اداره کل آموزش‌وپرورش استان آذربایجان غربی
- ✓ مدیران و هنرآموزان هنرستان‌های موفق در اجرای کارآفرینی
- ✓ اساتید، پژوهشگران و صاحب نظران حوزه کارآفرینی در استان

به منظور اعتبارسنجی و اطمینان از روایی الگو، کدگذاری به صورت مرحله به مرحله توسط سه نفر صورت پذیرفت. هم چنین از مثلث‌سازی داده‌ها (سه‌سویه‌سازی با استفاده از مطالعات تطبیقی، پژوهش‌های داخلی و سندکاوی و نیز مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته) بهره برده شده و در نهایت نیز برای اطمینان از اعتبار و مطلوبیت مدل، به شیوه ای که بازرگان (۱۳۸۹) طی ۸ مرحله ذکر نموده است اقدام گردیده است.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

پرسش اول: اسناد و مقررات آموزش‌وپرورش در خصوص اجـرای کـارآفرینی در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای چه استلزاماتی دارند؟

برای پاسخ به این پرسش پژوهش، اقدام به بررسی اسناد بالادستی گردید. در تحلیـل و کدگذاری باز این قسمت‌ها در مجموع ۱۱۵ کد باز احصا گردید که در ادامه بـا حـذف کدهای تکراری و دارای معانی مشترک در اسناد مختلف و نیز کنار هم گذاشتن کدهای دارای قابلیت طبقه‌بندی بر اساس یک یا چند ویژگی مشترک به منظـور سـهولت مقولـه بندی در مرحلهٔ بعدی، تعداد ۹۵ کد حاصل شد که برخی از آن‌هـا عبارتنـد از شـناخت بهتر استعداد و علاقه یادگیرندگان و ایجاد زمینهٔ مناسب جهت هـدایت آنـان بـه سـمت اشتغال مفید، احراز آمادگی نسبی یادگیرندگان برای ادامهٔ تحصیل در رشـته‌هـای علمـی کاربردی (فناوری)، جهت‌گیری دوگانه و آماده کردن یادگیرندگان بـرای ورود بـه بـازار کار یا ادامهٔ تحصیل در دوره‌های کاردانی (آیین‌نامه آموزشی، ۱۳۷۹)؛ تأکیـد بـر جنـبش نرم‌افزاری و تولید علم، رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقـای نسـبی سـطح درآمـد سرانه و رسیدن به اشتغال کامل (سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران ۱۴۰۴)؛ تـلاش برای دستیابی به اقتصاد متنـوع و متکـی بـر منـابع دانـش و آگـاهی، سـرمایهٔ انسـانی و فن‌آوری نوین (اسناد پشتیبان نقشه جامع علمی کشور)؛ پشتیبانی از کارآفرینی، نـوآوری و استعدادهای فنی و پژوهشی، تثبیت فضای اطمینـان‌بخـش بـرای فعـالان اقتصـادی و سرمایه‌گذاران با اتکا به مزیت‌های نسبی و رقابتی و خلق مزیت‌های جدید، اصلاح نظام آموزشی کشور (سند تحول بنیادین نظام آموزش‌وپـرورش جمهـوری اسـلامی ایـران)؛ پشتیبانی از کارآفرینی، نوآوری و استعدادهای فنـی و پژوهشـی (برنامـهٔ پـنجم توسـعهٔ اقتصادی_اجتماعی جمهوری اسلامی ایران)؛ تنظیم و اجرای برنامهٔ جـامع کـارآفرینی و مهارت‌آموزی برای تمام دوره‌هـای تحصـیلی (آیـین‌نامـه آموزشـی دورهٔ دوم متوسـطه،

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

۱۳۹۵)؛ توسعه فرهنگ پرسشگری، پژوهش، خلاقیت و کارآفرینی، ترویج فرهنگ کسب‌وکار (برنامهٔ ششم توسعهٔ اقتصادی_اجتماعی جمهوری اسلامی ایران)؛ ساده‌سازی قوانین و مقررات و دستورالعمل‌ها در بخش‌های مختلف و حذف تشریفات، تمرکززدایی و تفویض اختیارات بیشتر به مرکز استان‌ها، اصلاح ساختار نیروی انسانی متناسب با وظایف محوله از طریق جذب نیروی متخصص و ارتقاء سطح دانش کارکنان شاغل از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی حین خدمت، تأکید بر روابط متقابل بین آموزش‌وپرورش با سایر نهادهای بیرون از مدرسه و هم چنین ایجاد مکان‌هایی، جهت تبادل بهتر اطلاعات و گسترش توانمندی‌های دانش‌آموزان، ازجمله پژوهش‌سراها، خانه‌های فرهنگ، کتابخانه‌های عمومی و مراکز کارآفرینی (آیین‌نامهٔ آموزشی دورهٔ دوم متوسطه، ۱۳۹۵).

همچنین بر اساس تبصره ۷۵ قانون بودجه کشور در سال ۱۳۶۲ دریافت سفارش برای خدمات و کالا از سوی مؤسسات مد نظر این تبصره که هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای یکی از آن‌ها به شمار می‌رود، بلامانع بوده و واحد آموزشی موظف است با رعایت هدف‌های تعیین شده و کیفیت آموزشی، حداکثر مشارکت آموزش‌گیرندگان (هنرجویان) را مورد توجه قرار دهد.

پرسش دوم: اصول، روش‌ها و مدل‌های مورد استفاده درکشورهای پیشرو جهان و نتایج پژوهش‌ها در خصوص اجرای کارآفرینی در هنرستان‌ها کدامند؟

برای پاسخ به این پرسش پژوهش، اقدام به بررسی موضوع، زیر هشت عنوان فرعی شد که در تحلیل و کدگذاری باز آن‌ها در مجموع ۴۵۵ کد باز احصا گردید که در جدول (۵) به نمونه‌هایی از آن‌ها اشاره شده است:

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

جدول (۵): کدهای استخراج شده از مبانی نظری کارآفرینی و آموزش، تجارب کشورهای پیشرو و پیشینهٔ عملی

موارد بررسی شده
ویژگی‌های کارآفرینان: تأسیس قلمرو خصوصی- اشتیاق به غلبه بر موانع- رضایت از تمرین نوآفرینی- ویرانگری خلاق- خیال‌پردازی- شناسایی فرصت و استفاده حداکثری از آن- خطرپذیری- تحمل تردید و ابهام- نیاز به پیشرفت- تعیین هدف- اعتمادبه‌نفس- منبع کنترل درونی- نیاز به استقلال و خودکاری- انگیزش- تعهد- پشتکار
آموزش کارآفرینی و رشد اقتصادی: رشدِ برون‌زاد- آموزش کارآفرینی به‌عنوان راهکار مشکلات ناشی از نظام آموزشی- ارتقای مهارت‌های اجتماعی در یادگیرندگان- تقویت ارزش‌ها و مهارت‌های به‌روز- مطلوبیت اجتماعی و اقتصادی- کارآفرینی به‌عنوان راه‌حل اساسی برای اشتغال
کارآفرینی سازمانی: افزایش سریع رقبای جدید- بی‌اعتمادی به شیوه‌های مدیریت سنتی- پیشرفت سریع دانش و فناوری- افزایش سطح تحصیلات در جامعه- آشنایی مدیران با پدیده کارآفرینی- ارائهٔ محصولات متنوع در جامعه- ضرورت ایجاد محیط‌های انگیزشی و حمایتی- گسترش اهمیت بازاریابی
کارآفرینی آموزشی: توسعهٔ قابل توجه مدیریت و نوآوری در نظام‌های آموزشی- افزایش کیفیت خدمات آموزشی- بهبود عدالت آموزشی- ایجاد تغییر در سیاست‌ها- طراحی روش های تدریس و یادگیری بدیع - تأکید بر تجربه عملی یادگیرندگان
مدل‌های آموزش کارآفرینی: انگیزش درونی کارآفرینان- آموزش مهارت‌های قانونی ایجاد کسب‌وکار- نگارش طرح کسب‌وکار- مهارت‌های مالی و بازاریابی- تجربه مدیریتی کارآفرینان- نقش مشخصات سازمانی- ویژگی‌های فردی- نقش حوادث ناگهانی در تصمیمات کارآفرینان- حمایت مدیریت- نقش سیستم‌های کنترل در محدودسازی کارآفرینی- مدیریت منابع انسانی- فرهنگ جامعه- عامل زمان- سرمایه اجتماعی- سرمایه انسانی- عوامل محیطی- تشویق جهت‌گیری کارآفرینانه

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

موارد بررسی شده
نظریه‌های یادگیری و کارآفرینی: مفهوم‌سازی انتزاعی در یادگیرندگان- تحلیل دانش موجود- تأکید بر تأمل- فراهم آوردن امکان مشاهده مستقیم- کنار هم گذاشتن فعالیت‌های به‌ظاهر مجزا- اجرای طرح‌های شبیه‌سازی شده کسب‌وکار- آموزش جستجوی فرصت- فرهنگ‌سازی- خلق هویت کارآفرینانه در یادگیرندگان- مشارکت و معناسازی اشتراکی- انتقال ایده‌ها- فرآیند مداوم اکتشاف- آگاهی از اقدامات پیشین- فرآیند زمینه‌ای شدن و توجه به بافت محلی- ایجاد معنای شخصی از شایستگی‌های کارآفرینانه- یادگیری موقعیتی- سازمان به‌عنوان دنیای اجتماعی- روابط دوجانبه ساخت معنا و تعریف مدرسه بر اساس معانی مشترک- بینش کارآفرینانه- ذهنیت کارآفرینانه
تجارب کشورهای پیشرو: خودمختاری کامل مدارس- مهارت‌های نرم کارآفرینی- خلق تجارب مشارکت شخصی- تعاملات چندبعدی بین هنرجویان و هنرآموزان- هنرآموزان در نقش مربیگری- جوّ کلاسی مبتنی بر تفکر، سؤال‌ورزی و تخیل- روابط چندبعدی بین مفاهیم درسی- تجارب کارآفرینی جامعه‌محور- عدم وجود ارزشیابی به معنای نمره‌گذاری و ارتقاء پایه- توزیع عادلانه امکانات آموزشی- همسویی راهبردهای کلان کارآفرینی آموزشی با سایر دستگاه‌های دولتی و خصوصی- تربیت معلم ویژه کارآفرینی- دوره‌های اختیاری کارآفرینی- قرارهای ملاقات سریع و چنددقیقه‌ای بین هنرآموزان و کارآفرینان- انطباق برنامهٔ درسی با نیازهای بازار- اتخاذ تصمیمات برنامهٔ درسی با همکاری نهادهای اقتصادی و صاحبان کسب‌وکار- درگیر ساختن دانش‌آموزان در پروژه‌های شرکت‌های کارآفرین- مدارس پژوهش‌محور- برنامه‌های درسی چالش‌برانگیز- رقابت‌های درون و بین‌مدرسه‌ای
پژوهش‌های پیشین: روش‌های کاربردی و عملی- ملاقات با کارآفرینان- بحث گروهی- نمایش خلاق- رویکرد اکتشافی- آموزش تدوین برنامه‌های کسب‌وکار- مطالعات موردی- سخنرانی کارآفرینان- سازگاری و تعامل بهتر کارآفرینی با نیازهای جامعه ملی و محلی- برگزاری کارگاه- الگوسازی کارآفرینانه- آموزش تکنیک و توسعهٔ ایده‌های

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

موارد بررسی شده
تجزیه‌وتحلیل بازار- بررسی فرآیند شرکت‌های نوپا - بررسی مشکلات موجود در مرحلهٔ تأسیس شرکت- پویایی نظام آموزشی- پروژه‌های تحصیلی مرتبط با کارآفرینی- آشنایی با مشاغل- آشنایی با قانون‌های کسب‌وکار- ضرورت ارگانیک بودن ساختار و گستردگی مراکز امور آموزشی، پژوهشی و اداری- تراکم کلاس‌های تئوری و عملی به لحاظ جمعیت دانش‌آموزی- ملاک‌های نامشخص جذب هنرجو- ستیزه‌جویی به‌عنوان ویژگی کارآفرینان موفق- نیاز کارآفرینان به کنترل حوادث- ظاهر جذاب کارآفرینان- نیاز به استقلال در کارآفرینان- عزت‌نفس قوی کارآفرینان

پرسش سوم: صاحب‌نظران و دست اندرکاران در خصوص اجرای کارآفرینی در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای استان آذربایجان‌غربی چه دیدگاه‌هایی دارند؟

به‌منظور پاسخ به این پرسش، مصاحبه‌هایی نیمه‌ساختاریافته با متخصصان و کارشناسان فنی‌وحرفه‌ای استان، دست‌اندرکاران حوزهٔ کارآفرینی و نیز مدیران و هنرآموزان هنرستان‌های موفق استان آذربایجان غربی (در مجموع ۱۲ نفر) انجام گرفته و پس از پیاده‌کردن و کدگذاری‌های باز در مجموع ۴۵۵ کد احصا شد و پس از حذف موارد تکراری، تعداد آن‌ها به ۳۰۳ کد رسید که مواردی از آن‌ها در جدول زیر آمده است:

جدول (۶): مفاهیم استخراج‌شده از مصاحبه‌ها

مفاهیم استخراج شده از مصاحبه‌ها
ضمانت اجرایی پایین تبصره ۷۵- تمرکزگرایی شدید- عدم انعطاف برنامه‌ها برای مطابقت با نیازها و امکانات محلی- عدم ثبات مدیریت- پیاده نشدن اسناد بالادستی در عمل- دلسردی مدارس از درآمدزایی به دلیل بروکراسی شدید- تأثیر منفی عدم ثبات اقتصادی کشور- لزوم سازگار کردن آیین‌نامه شوراهای دانش‌آموزی با نیازهای هنرستان‌ها- لزوم تصویب قانون دربارهٔ

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

مفاهیم استخراج شده از مصاحبه‌ها
درآمدزایی و کارآفرینی هنرستان‌ها–تسهیل فرآیند کارآفرینی از طریق کاهش روند بروکراسی – پیگیری فارغ‌التحصیلان هنرستان‌ها در محل کار– ضرورت تدوین شیوه‌نامهٔ دقیق آموزش کارآفرینی و تولید به هنرجویان– لزوم آشنایی مدیران با قوانین مرتبط با کارآفرینی– موانع قانونی درآمدزایی در هنرستان‌ها به لحاظ نداشتن کد اقتصادی– نبود بیمه حوادث برای هنرجویان– تحلیل رفتن فلسفه رشته‌های فنی‌وحرفه‌ای– ضرورت پنج‌ساله شدن هنرستان و حذف دانشگاه‌های فنی– عدم مطلوبیت خصوصی‌سازی در بخش آموزش– نسپردن کارها به کاردان و افراد متخصص– نادیده گرفتن خلاقیت‌های هنرآموزان– عملکرد جزیره‌ای– کمبود عدالت آموزشی– امکانات نابرابر هنرستان‌ها– لزوم تفویض اختیارات به مدیران هنرستان‌ها– بومی‌سازی دروس و دوره‌های کارآموزی– عدم کارایی برخی رشته‌ها به‌لحاظ وجود آن‌ها در دانشگاه‌های فراوان– آزادی عمل هنرستان‌ها در تولید و فروش کالا و خدمات– تشویق تولید و درآمدزایی با اعطای امتیاز به هنرستان‌های کارآفرین– ضرورت کسر هزینه‌ها و دستمزدها پیش از واریز درآمد به حساب خزانه– لزوم رعایت چارت کارگاه– تربیت کادر آموزشی در دانشکده‌های کارآفرینی– حضور کارآفرین یا معاون کارآفرینی تمام‌وقت در هنرستان‌ها– اهمیت جذب مشارکت‌های مردمی– برگزاری فروشگاه و نمایشگاه‌های دوره‌ای– استفاده از تجارب کارآفرینان برای کاهش احتمال خطا– ضرورت تسهیل روند صدور مجوز برای کارهای تولیدی و خدماتی– عقد قرارداد با صنایع مادر و کارخانه‌ها با فضای استاندارد– خطرپذیری مالی مدیر– مدیر تصمیم‌گیرنده– مدیر قاطع در سطح اداره و مدارس– اهمیت مدیریت بحران– تخصص مدیر در مدیریت و نه رشته‌های فنی– هوش میان‌فردی مدیر– راهبر بودن مدیر– تدارک لباس کار برای هنرجویان– دلسردی خانواده‌ها از کارایی رشته‌های فنی‌وحرفه‌ای– تبلیغات منفی دربارهٔ شاخهٔ فنی‌وحرفه‌ای– نقش رسانه در برجسته‌ساختن آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای– تقویت فرهنگ پذیرش ایده برتر– فرهنگ‌سازی دربارهٔ کارهای عملی و کارآفرینی– تبلیغات گسترده به منظور فروش محصولات تولیدی هنرستان‌ها– تشویق هنرجویان به کسب درآمد– باور قلبی به کارایی آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای از سوی جامعه– آموزش هنرجویان برای مراحل مختلف از نوشتن طرح کسب‌وکار تا راه‌اندازی آن– ترغیب خودباوری– انگیزه پیشرفت– برگزاری رقابت بین هنرجویان در سطح مدرسه، شهر و استان– برگزاری جشنواره‌های علمی و مهارت‌آموزی– اهمیت فعالیت انجمن‌های علمی در اجرای کارآفرینی– تشویق کارهای گروهی

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

پرسش چهارم: مدل پیشنهادی اجرای کارآفرینی در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای استان آذربایجان‌غربی مبتنی بر مدل پارادایمی نظریه برخاسته از داده‌ها چگونه است؟

برای پاسخ به این پرسش، مفاهیم اولیه حاصل از تحلیل مطالب اسناد بالادستی، تجارب کشورهای پیشرو، ادبیات نظری، پیشینهٔ پژوهش و متن مصاحبه‌ها همسوسازی گردید که در کل ۱۰۵۳ کد به دست آمد که به صورت گزاره‌های مفهومی اولیه مشخص شد. سپس از میان کدها، کدهای تکراری حذف و ترتیب نگارش کدها به منظور سهولت مقوله‌بندی بر اساس ویژگی‌های مشترک کدها تغییر یافت؛ در این مرحله تعداد کدهای خالص به ۷۸۷ کد کاهش یافت. در مرحله کدگذاری محوری، مفاهیم (کدهای مشترک و مشابه از نظر معنایی) در قالب ۱۹ کد محوری طبقه‌بندی شدند که در جدول (۷) آورده شده‌اند.

جدول (۷): کدهای محوری و ویژگی‌های آن‌ها

کدهای محوری (مقوله‌ها)	ویژگی‌ها
تأکید اسناد بالادستی بر کارآفرینی و آموزش فنی‌وحرفه‌ای	**رشد علم و آگاهی**: اعتلای سطح فرهنگ و دانش عمومی، احراز آمادگی نسبی یادگیرندگان برای ادامه تحصیل در رشته‌های علمی کاربردی (فناوری)، جهت‌گیری دوگانه و آماده کردن یادگیرندگان برای ورود به بازارکار یا ادامه تحصیل در دوره‌های کاردانی، تأکید بر تولید علم، ارتقاء سطح دانش کارکنان، برگزاری دوره‌های آموزشی حین خدمت، ارتقای سطوح دوره‌های آموزشی **رشد اقتصادی**: رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه، رسیدن به اشتغال کامل، کارایی اقتصادی، تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرونی اقتصاد، ایجاد اشتغال مولد، کاهش

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

کـــــدهای محـــــوری (مقولهها)	ویژگیها
	نرخ بیکاری، توانمندسازی بخشهای خصوصی و تعـاونی، ارتقـاء کیفیت تولید، تثبیت فضای اطمینانبخش برای فعـالان اقتصـادی و سرمایهگذاران، خلـق مزیـتهـای جدیـد، انطبـاق توانمنـدیهـا و تخصـصهـا بـا تغییـرات اقتصـادی و اجتمـاعی، فعالیـتهـای خوداشتغالی، تأکید بر اقتصاد متکی بر منابع دانش و آگاهی، سرمایه انسانی، اقتصاد مقاومتی، اقتصاد دانشبنیان، حمایـتهـای قـانونی و مالی از مؤسسات کارآموزی آزاد، بـازنگری و بـه روزرسـانی تـوان تجهیزاتی، فضا **نیـاز جامعـه:** توجـه بـه فـنآوریهـای نـوین در آمـوزش، ارائـهٔ آموزشهای متنوع مهـارتی بـه گـروههـای مختلـف، بـهروز کـردن تجهیزات آموزشی هنرستانها **تمرکززدایی:** سـادهسـازی قـوانین، مقـررات و دسـتورالعملهـا در بخشهای مختلف، حذف تشریفات، تفویض اختیارات به استانهـا، حذف آموزشهای موازی **پرورش ویژگیهای کارآفرینانه:** وجدان کاری، انضباط اجتمـاعی، روحیهٔ کـار، تشـویق ابتکـار، توسـعهٔ کمـی و کیفـی مهـارتهـای فنیوحرفهای، پرورش استعدادهای فنـی، تأکیـد بـر کـار و تـلاش، انضـباط مـالی، تنظـیم و اجـرای برنامـهٔ جـامع کـارآفرینی و مهارتآموزی، فرهنگ پرسشگری، فرهنگ کسبوکار.
اقدامات مشارکتی	مشارکت درونمدرسهای مشارکت بین مدارس مشارکت با سایر افراد و گروهها مشارکت با سایر سازمانها
ویژگیهای فردی	مدیران: ویژگیهای شخصیتی- شایستگیهای کارآفرینانـه- هـوش میانفردی- روابط عمومی بالا- قدرت رهبری

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

کدهای محوری (مقوله‌ها)	ویژگی‌ها
	هنرآموزان: ویژگی‌های شخصیتی- شایستگی‌های کارآفرینانه- روابط مناسب با هنرجویان هنرجویان: ویژگی‌های شخصیتی- استعداد کارآفرینی
تسهیل‌کننده‌های سازمانی	آگاهی از استعدادها، توانایی‌ها، علایق و نیاز تمام اعضای سازمان استفاده بهینه از امکانات و نیروی انسانی انضباط مالی توسعه کارآفرینی توجه به برنامه‌های کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت سازمان غیررسمی؛ جوّ توأم با اعتماد
تسهیل‌کننده‌های اقتصادی	ثبات اقتصادی حمایت از کارآفرینان و صاحبان مشاغل کاهش تصدی دولت توجه بیشتر به بخش‌های خصوصی و تعاونی اقتصاد دانش‌بنیان تسهیل تولید و درآمدزایی در هنرستان‌ها
تسهیل‌کننده‌های فرهنگی	فرهنگ کسب‌وکار و روزی حلال فرهنگ پرسشگری رسانه‌های گروهی معرفی کامل مشاغل و شاخهٔ فنی‌وحرفه‌ای به‌عنوان نیاز جامعه ارتباط تنگاتنگ با خانواده‌ها فرهنگ پذیرش تفکر غالب و ایدهٔ برتر تبلیغات گسترده به منظور فروش تولیدات مدارس توجه به زمینه‌های فرهنگی متفاوت توجه به اهمیت برنامهٔ درسی پنهان
راهبردهای آموزشی	اهداف و محتوای منطبق بر معیارهای کارآفرینی؛ متنوع، عمل‌گرا،

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

کـــــدهای محـــــوری (مقولهها)	ویژگیها
	بین رشتهای و پایهٔ مشترک راهبردهای اجرا و ارزشیابی فعال و اصیل و تنوع در رویکردهای اجرای و ارزشیابی – استفاده از کارآفرینان و صاحبان مشاغل برای اجرای آموزش کارآفرینی، ایجاد روابط چندبعدی بین مفاهیم درسی؛ پروژههای بینرشتهای تشویق دانشآموزان به برگزاری جلسات بر خط؛ تهیه بولتنها و گروههای گفتگو برای مبادلهٔ ارتباط و منابع و کمک به یکدیگر در کسبوکارهای مرتبط، برگزاری جشنوارههای علمی و مهارتآموزی، برگزاری رقابت بین هنرجویان در سطح مدرسه، شهر و استان، عدم ارزشیابی برای نمرهگذاری و ارتقاء پایه **نقش مدیر و کادر آموزشی**: معلمان در نقش مربیگری، الگوی استاد_ شاگردی، ایجاد محیط مناسب برای خلاقیت و کارآفرینی، معلمان در نقش راهنما و تسهیلگر، تحریک و تقویت کنجکاوی بازیگری الگوی نقش، آشنایی مدیران با قوانین مرتبط با کارآفرینی **نقش هنرجویان**: فعال در یادگیری، مشارکتکننده در تصمیمهای مدرسه، دارای دانش نظری، عملی و فنی، دارای مهارتها و شایستگیهای کارآفرینانه مانند اعتماد به نفس، خطرپذیری، تحمل ابهام، تفکر انتقادی، اقداممحوری و عملگرایی، قدرت رهبری
مشارکتهای مردمی	جلب مشارکت و علاقمندی عموم مردم؛ داخلی و خارجی حمایت از کالاها و خدمات ارائه شده از سوی هنرستانها مردم بهعنوان سرمایهگذاران اصلی در هنرستانها باور عمومی به ارزش آموزشهای ارائه شده از سوی هنرستانها

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

کدهای محوری (مقوله‌ها)	ویژگی‌ها
	(سرمایه معنوی) تأمین هزینه شبیه مدارس کاغذی[1]
تغییرات ساختاری شاخهٔ فنی‌وحرفه‌ای	افزودن دورهٔ کاردانی پیوسته تأکید بر جنبش نرم افزاری، فناوری و تولید علم ایجاد اشتغال مولد ارائهٔ رشته‌ها بر اساس نیاز محلی
ارتباط با سایر بخش‌های جامعه	ارتباط با بازار کار و مراکز اقتصادی ارتباط با مؤسسات آموزشی، پژوهشی و علمی، حمایت آموزشی و کارورزی از سوی جامعهٔ محلی درگیر ساختن فعالانهٔ دانش‌آموزان در پروژه‌های شرکت‌های کارآفرین، توسعهٔ بازارچه‌های کارآفرینی ایجاد شبکه‌ای از همکاری‌های درون‌مدرسه‌ای و بیرون از مدرسه، ایجاد زمینه‌های کاری برای دانش‌آموزان از سوی جامعهٔ محلی، آموزش‌های به روز از سوی سایر سازمان‌ها برنامه‌های آگاهی‌دهنده و اهمیت رسانه روابط متقابل؛ تسهیل سرمایه برای اشتغال و کارآفرینی از طریق توافق‌نامه بین مراکز آموزشی و بانک‌ها، عقد قرارداد دو جانبه با ارگان‌ها و شرکت‌های مختلف، نقش حمایتی سازمان به جای نقش نظارتی و ارزیابی، عقد قرارداد با صنایع مادر و کارخانه‌ها با فضای استاندارد، متعهد ساختن سازمان‌های خارج از مدرسه برای همکاری با هنرستان‌ها به ویژه جهاد کشاورزی، تعامل مدارس با شهرداری، استانداری و سایر نهادهای جامعه
انگیزش و نگرش	تشویق روحیهٔ کار و کارآفرینی و مهارت‌ها و شایستگی‌های لازم

۱. اشاره به مدارسی دارد که هزینهٔ ساخت آن‌ها از طریق جمع‌آوری و بازیافت کتاب‌های سال‌های گذشته دانش‌آموزان مدارس مختلف تأمین شده است.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

کـــدهای محـــوری (مقولهها)	ویژگیها
	برای آنها نگرش مثبت نسبت به کار و کسب حلال نگرش مثبت نسبت به رشتههای شاخهٔ فنیوحرفهای و برجسته ساختن نقش آنها در رشد اقتصادی جامعه
بهسازی امکانات آموزشی	تجهیز فضای کارگاهی تجهیز فضای آموزشی و مطالعاتی داخل و خارج از مدرسه؛ کتابخانه، پژوهشسراها، خانههای فرهنگ، مراکز کارآفرینی نوسازی و مطابقت فضای هنرستان با نیازهای آموزش نظری و عملی و الزامات فناوری استفادهٔ حداکثری و بهینه از وسایل و فضاهای موجود
اصلاح ساختار مقررات	سادهسازی قوانین و مقررات و دستورالعملها بهبود عدالت آموزشی تدوین سیاستهای عمومی برای سیاستگذاری در مناطق شهری و روستایی تدوین آییننامهٔ خاص شورای دانشآموزی هنرستانها تفویض اختیارات بیشتر به شورای هماهنگی و برنامهریزی هنرستانها تشکیل کمیتهٔ تحلیل و پژوهش تصویب مادهٔ قانونی از سوی مجلس به پیشنهاد آموزشوپرورش برای فعالیتهای اقتصادی و تولیدی هنرستانها اختصاص کد اقتصادی برای هنرستانها ضرورت وجود هیئت امنا برای اداره و اجرای قوانین در هنرستان رابط اجرای تبصرهٔ ۷۵ به صورت تخصصی بهمنظور تأمین ضمانت اجرایی در نظر گرفتن شیوهٔ متفاوت رتبهبندی برای هنرستانهای قدیمی و

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

کدهای محوری (مقوله‌ها)	ویژگی‌ها
	نوپا تدوین شیوه‌نامه دقیق آموزش کارآفرینی و تولید بیمه حوادث برای هنرجویان
اختیارات و آزادی عمل	تمرکززدایی؛ تفویض اختیارات به استان‌ها، طراحی و استقرار ساختار مناسب پژوهشی در ستاد و مناطق، خودمختاری مدارس، استقلال بالا در سطح مدارس، تأکید بر تصمیمات منطقه‌ای و محلی، مطابقت رشته‌ها با نیاز منطقه، بومی‌سازی شناسایی توانمندی‌ها و استعدادهای فردی دانش‌آموزان مدارس متعدد با برنامه‌های آموزشی و هدف‌های متفاوت، حق انتخاب از میان برنامه‌های درسی متنوع، انعطاف‌پذیری بالا مطابق با شرایط و اولویت‌های محلی، تفویض اختیار به مدیر به‌عنوان مهم ترین نقش اجرایی پذیرش نوآوری‌ها و خلاقیت‌ها آزادی عمل هنرستان‌ها در تولید و فروش کالا و خدمات توجه بیشتر به بخش کشاورزی به جای صنعت به دلیل شرایط اقلیمی استان
نیروی انسانی	تجدیدنظر در ساختار تشکیلاتی ستاد و مناطق همگام با توسعهٔ فعالیت‌های سازمان، رعایت مراحل صف و ستاد جذب نیروی انسانی کارآمد، استفاده بهینه از همهٔ امکانات، جذب و سازماندهی مناسب کارکنان، لزوم اصلاح چارت کارگاه (سرپرست- استادکار- هر ۱۵ نفر یک هنرآموز وارد)، لزوم حضور معاون فنی با مدرک فنی تأکید ویژه بر تربیت معلم؛ معلمان به‌عنوان دست‌اندرکار امر طراحی و برنامه‌ریزی درسی، نگاه پژوهشگرانه معلمان، توانمند ساختن معلمان به‌منظور خلق تجارب و فرصت‌های یادگیری متنوع، پرورش

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

کدهای محوری (مقوله‌ها)	ویژگی‌ها
	ویژگی‌ها و مهارت‌های کارآفرینانه در معلمان، تربیت کادر آموزشی در دانشکده‌های کارآفرینی انتخاب مدیران علاقمند و با انگیزه، انتخاب مدیران از میان فارغ‌التحصیلان رشته‌های مدیریت، حضور یک کارآفرین یا معاون کارآفرینی تمام‌وقت در هنرستان‌ها
ضرورت توجه به آموزش کارآفرینی	تغییر برونزاد: افزایش سریع رقبای جدید، پیشرفت سریع دانش و فناوری، حضور اثربخش در بازارهای سرمایه، آشنایی بیش از پیش مدیران با پدیدهٔ کارآفرینی، بهبود محصول و فرآیندهای جدید تولید، نوآورتر شدن شرکت‌ها، واکنش سریع‌تر به موقعیت‌های بازار تغییر روندهای جمعیت‌شناختی: افزایش سطح تحصیل، اشتغال فزاینده زنان، افزایش طول عمر و سالخوردگی جمعیت تغییرات درونزاد: ایجاد حس بی‌اعتمادی نسبت به شیوه‌های مدیریت سنتی، خروج بهترین نیروهای کار از شرکت‌ها و اقدام آن‌ها به کارآفرینی مستقل، افزایش واحدهای مستقل در سازمان
کارآموزی و کارورزی	**فضا**: کارورزی در محیط‌های شبیه‌سازی‌شده، کارآموزی در فضاهای استاندارد **زمان**: کارآموزی به‌عنوان مکمل کتاب درسی، ضرورت سه روز کار کارگاهی و عملی در هفته **راهکار**: برگزاری اردوهای تابستانی، برگزاری کارگاه آموزش کارآفرینی، تدارک اردوهای یک روزه در مراکز رشد و فناوری و مراکز کارآفرینی برای تمام هنرستان‌ها **پیش‌شرط**: تناسب رشته‌های ارائه شده با امکانات کارورزی و کارآموزی موجود در استان
نقاط ضعف؛ کاستی‌ها و محدودیت‌ها	**چالش‌های دانش‌آموختگان**: رضایت شغلی پایین فارغ‌التحصیلان، عدم تناسب بین شغل و رشتهٔ تحصیلی دانش‌آموختگان،

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

کدهای محوری (مقوله‌ها)	ویژگی‌ها
	پاسخگویی اندک آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای به نیازهای شغلی، عدم کاربرد و کفایت مهارت‌های آموخته شده در هنرستان‌ها در شغل دانش‌آموختگان، محدودیت‌های بازار و محیط کار، محدودیت‌های قانونی و اداری، محدودیت پاسخ‌گویی رشته‌ها به نیازهای اقتصادی و اشتغال. **چالش‌های برنامهٔ درسی**: شیوه‌های نامناسب ارزشیابی، چالش در محتوا، چالش در شیوه‌های آموزش کارآفرینی، چالش در ابزارهای آموزشی، چالش در نیازهای یادگیری، عدم پیوستگی و انسجام عملی برنامه‌های آموزش فنی وحرفه‌ای، عدم هماهنگی ویژگی‌های شناختی و عاطفی یادگیرندگان با انتظارات رشتهٔ تحصیلی، عدم جدیت در اجرای برنامهٔ راهنمایی حرفه‌ای و شغلی، غربال شدن دانش‌آموزان قوی و حضور دانش‌آموزان ضعیف‌تر در شاخهٔ فنی‌وحرفه‌ای، نبود رقابت درسی، عدم انعطاف برنامه‌ها، دلسردی خانواده‌ها، نادیده گرفتن امکانات منطقه، ارائهٔ رشته به لحاظ پایین بودن هزینه و نه نیاز، به‌روز نبودن رشته‌ها، نیاز به بازنگری در سرفصل رشته‌ها، عدم کارایی برخی رشته‌ها به لحاظ وجود آن‌ها در دانشگاه‌های فراوان. **چالش‌های نیروی انسانی**: چالش در کیفیت مدرسان کارآفرینی، پایین بودن کمیت و کیفیت منابع انسانی، کمبود دبیران مجرب دروس تخصصی، کمبود مربیان و استادکاران تحصیل‌کرده و مرتبط دروس کارگاهی، کمبود نیروهای اجرایی، حجم بالای کار مدیران، کمبود نیروی متخصص، فقدان نیروهای با انگیزه. **چالش‌های فرهنگی**: محدودیت‌های نگرشی و فرهنگی، نگرش نامساعد اولیای دانش‌آموزان، بی‌انگیزگی و بی‌علاقه بودن اغلب هنرجویان، تبلیغات منفی، عدم اطلاع‌رسانی صحیح.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

کدهای محوری (مقوله‌ها)	ویژگی‌ها
	چالش‌های سیاستگذاری: ابهام‌ها و تعارض‌های متعدد دربارهٔ فلسفه، اهداف، سیاست‌های کلان، راهبردها و جایگاه قانونی دوره‌های کاردانی آموزش فنی‌وحرفه‌ای، ملاک‌های نامشخص جذب هنرجو، ضمانت اجرایی پایین تبصرهٔ ۷۵، تمرکزگرایی شدید، حاکمیت روابط به جای ضوابط در جذب امکانات، عدم ثبات مدیریت، مدیریت از بالا به پایین، عملکرد جزیره‌ای، تحلیل رفتن مدرک کاردانی و مشکل در جذب استادکار، مشکلات بیمه، مشکلات به‌کارگیری، مشکلات نظارتی، مشکلات اخلاقی، مشکلات ایمنی، نبود صنایع مادر در استان، اختصاص ندادن سرانه، پیاده نشدن اسناد بالادستی، بروکراسی شدید در اجرای تبصرهٔ ۷۵، دلسردی مدارس از درآمدزایی، عدم ثبات اقتصادی، عدم تعریف فاکتور برای مدرسه، عدم صدور کد اقتصادی برای مدارس، نبود مرکز سیاستگذاری واحد، اجرایی نشدن قوانین مصوب، عدم تخصیص بودجه و امکانات از سوی دولت، عدم توجه به نیازهای محلی، بی‌توجهی به طرح تعاون‌سازی هنرستان‌ها، عدم مقبولیت خصوصی‌سازی در بخش آموزش، پایین بودن حقوق معلمان، نسپردن کارها به کاردان، نارسایی قوانین و مقررات، نبود مرجع جهت هماهنگی امور. **چالش‌های حمایتی**: چالش در حمایت‌های مادی و معنوی دانش‌آموزان کارآفرین، عدم کفایت بودجه، عدم همکاری مؤسسات و سازمان‌های ذی‌نفع با آموزش‌وپرورش برای اجرای برنامه‌های آموزشی، ارتباط ضعیف بین مسئولان ذی‌ربط، نبود فضای مشارکت با بخش خصوصی، نبود تولیدی و کارخانجات صنعتی در مناطق محروم، نبود تشکل و تعاونی در بین هنرآموزان. **چالش‌های فضا و امکانات**: رضایت‌بخش نبودن امکانات کالبدی و

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

کدهای محوری (مقوله‌ها)	ویژگی‌ها
	فضاهای آموزشی، عدم مطلوبیت به لحاظ اصول ارگونومی، فرسوده بودن تجهیزات کارگاهی، کمبود تجهیزات و امکانات سمعی و بصری، کمبود کتاب‌های تخصصی مرتبط با رشته، تراکم کلاس‌های تئوری و عملی، فضاهای غیراستاندارد کارآموزی، کمبود فضای صنعتی، نبود زیرساخت لازم برای اجرای طرح‌های تولیدی.
نقاط قوت	بهبود وضعیت هنرجویان به لحاظ عدم دخالت دبیرستان در انتخاب رشته دانش‌آموزان؛ نقش مثبت اضافه شدن یک سال به دورهٔ دوم متوسطه شاخهٔ‌های کار دانش و فنی حرفه‌ای تبدیل کتاب‌ها از حالت نظری به پودمان؛ اهمیت بیشتر کارهای عملی نسبت به نظری حذف امتحان نهایی قابلیت استان برای ایجاد هنرستان شبانه‌روزی استاندارد در سطح بین‌المللی توانمندی بخش کشاورزی

در این مرحله مطابق با مدل پارادایمی نظریهٔ برخاسته از داده‌ها، ۱۹ مقوله کلی استخراج شده، بر اساس پنج وجه عِلی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها بازسازی شدند. در واقع پس از تولید مقوله‌ها و ویژگی‌های آن‌ها، در کدگذاری محوری، مقوله‌ها به صورت منظم پرورده و به زیر مقوله‌ها متصل شدند؛ اما تا وقتی مقوله‌های اصلی به یکدیگر نپیوندند و طرح نظری بزرگتری شکل ندهند؛ یافته‌های پژوهش شکل نظریه به خود نمی‌گیرند. علاوه بر این، یکی از مهم‌ترین بخش‌ها مقوله کانونی است. این مقوله حاصل همهٔ تحلیل را در قالب چند واژه می‌ریزد که بیانگر این است که کل پژوهش در باب چیست. این مقوله دارای قدرت تحلیل بوده و موجب به هم نزدیک شدن مقوله‌ها می‌شود. این مقوله از درون مقوله‌های موجود پدیدار

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

شده و سایر مقوله‌ها را پوشش می‌دهد. از بین مقوله‌های آشکار شده در پژوهش حاضر «ارتقای عملکرد هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای به‌مثابه سازمان‌های کارآفرین» مقوله‌ای بود که شرایط مذکور را داشت. در تطابق با ملاک‌های ارائه شده توسط پیشینهٔ نظری و تجربی، اسناد و مقررات مرتبط با مدارس فنی‌وحرفه‌ای و کارآفرینی و نیز سرمشق گرفتن از کشورهای پیشرو و مدل های پیشین ارائه شده دربارهٔ آموزش کارآفرینی و سازمان‌های کارآفرین، «ارتقای عملکرد هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای به‌مثابه سازمان‌های کارآفرین» مقوله‌ای است که همه مقوله‌ها با آن می‌توانند ارتباط داشته باشند. هم چنین این مقوله مکرراً در استنباط کلی پژوهشگر از داده‌ها نیز پدیدارشد و می‌تواند گوناگونی و نکتهٔ اصلی موجود در داده‌ها را تبیین کند. به جهت حرکت مداوم بین مراحل کدگذاری و حفظ چارچوب منظم در ارائهٔ یافته‌ها به این مقوله نیز در قالب عناصر مدل پارادایمی پژوهش پرداخته شد. در نهایت از ۱۹ مقوله کلی، ۲ مقوله به شرایط عِلّی، ۶ مقوله به شرایط زمینه‌ای، ۲ مقوله به شرایط مداخله‌ای، ۵ مقوله به راهبردها و ۴ مقوله به پیامدها اختصاص یافت. همچنین نتایج تحلیل‌ها، ۵ مقوله را به‌عنوان عناصر تشکیل دهنده فرآیند مورد مطالعه، تعیین کرد. این مقوله‌ها شامل «گرایش و شایستگی‌های کارآفرینانه»، «اقدامات مشارکتی»، «شرایط خاص محلی و زمینه‌ای»، «تصویب و تصریح قوانین و مقررات» و «کارآفرینی سازمانی» می‌باشند. گزاره‌های ناظر بر روابط میان مقوله‌ها، امکان توسعه و طراحی الگوی اجرای کارآفرینی در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای را فراهم می‌کند. با در نظر داشتن این مقوله‌ها، مقوله کلی و کلان «ارتقاء عملکرد هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای به‌مثابه سازمان‌های کارآفرین» به‌عنوان مقوله اصلی یا کانونی پژوهش حاضر در نظر گرفته شد. جزئیات مربوط به طی این فرایند در جدول (۸) ارائه شده است.

جدول (۸): نتایج کدگذاری باز و محوری به همراه مقوله‌های کلی و فرعی

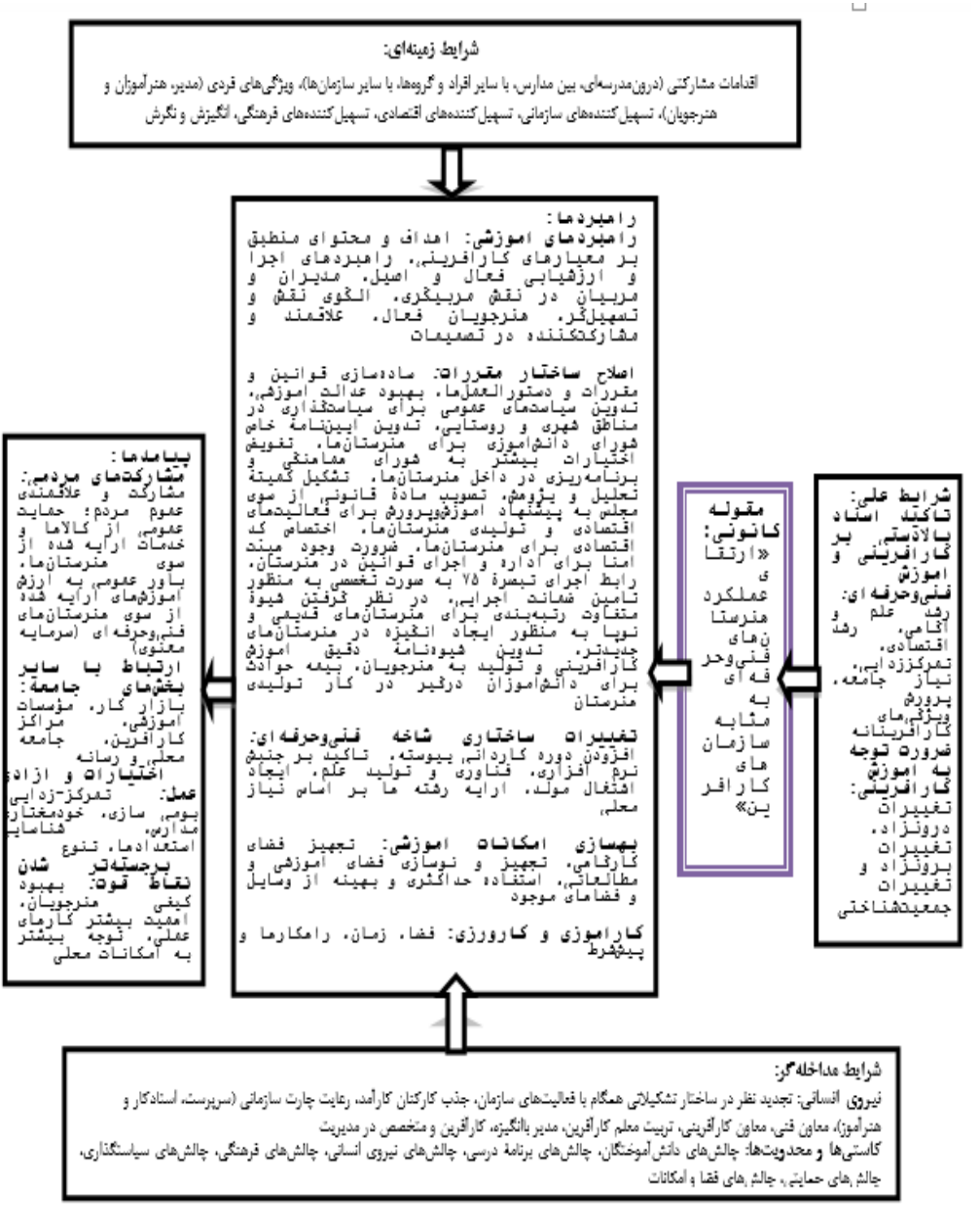
ابعاد مدل	مقوله‌های کلی هر یک از ابعاد (کدهای محوری)
شرایط علّی	تأکید اسناد بالادستی بر کارآفرینی و آموزش

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

	فنی‌وحرفه‌ای، ضرورت توجه به آموزش کارآفرینی (تغییرات درونزاد، تغییرات برونزاد و تغییرات جمعیت‌شناختی)
شرایط زمینه‌ای	اقدامات مشارکتی ویژگی‌های فردی تسهیل‌کننده‌های سازمانی تسهیل‌کننده‌های اقتصادی تسهیل‌کننده‌های فرهنگی انگیزش و نگرش
شرایط مداخله‌گر	نیروی انسانی کاستی‌ها و محدویت‌ها (چالش‌های دانش آموختگان، برنامهٔ درسی، نیروی انسانی، فرهنگی، سیاستگذاری، حمایتی، فضا و امکانات)
مقوله اصلی	ارتقای عملکرد هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای به‌مثابه سازمان‌های کارآفرین
راهبردها	راهبردهای آموزشی اصلاح ساختار مقررات تغییرات ساختاری شاخهٔ فنی‌وحرفه‌ای بهسازی امکانات آموزشی کارآموزی و کارورزی
پیامدها	مشارکت‌های مردمی ارتباط با سایر بخش‌های جامعه اختیارات و آزادی عمل برجسته‌تر شدن نقاط قوت

مطابق با داده‌های جدول، مدل پارادایمی نظریه داده بنیاد ترسیم می‌گردد:

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

شکل (۱): ارتقای عملکرد هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای به‌مثابه سازمان‌های کارآفرین مبتنی بر مدل پارادایمی نظریهٔ برخاسته از داده‌ها

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

بحث و نتیجه‌گیری

کارآفرینی و کارآفرینی آموزشی از وجوه مختلف در برنامهٔ درسی هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای مورد تأیید و تأکید است. بر اساس اصل ارتباط چندوجهی و یادگیری یکپارچه (رویکرد تلفیقی)، انتخاب و سازمان‌دهی محتوا باید به‌گونه‌ای باشد که هنرجویان را در اشکال مختلف تفکر و تعقل، علم، کار و عمل، تلاش و اخلاق به‌طور یکپارچه رشد دهد. با توجه به آنچه دربارهٔ ماهیت کارآفرینی و شایستگی‌های کارآفرینانه گفته شد و نیز با مراجعه به اسناد و مطالعهٔ مؤلفه‌های فرعی هر یک از این هدف‌های کلی، همانند تفکر انتقادی، حلّ مسئله، قدرت تصمیم‌گیری، خودارزشیابی، خودآگاهی، قدرت اراده، یادگیری مستمر، اعتمادبه‌نفس، مسئولیت‌پذیری، انعطاف، اخلاق حرفه‌ای و نظایر آن می‌توان نتیجه گرفت که آموزش کارآفرینی از اولویت‌های مهم و اصلی در برنامهٔ درسی کشور است و می‌بایست بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد. امروزه نحوهٔ آموزش کارآفرینی بیش از چرایی و چیستی آن مورد بحث است (ون‌بروگ و همکاران، ۲۰۱۳) و دیگر مانند گذشته تردیدی در ضرورت و اهمیت آموزش کارآفرینی وجود ندارد. به این منظور، اقدامات عملی و کاربردی باید از طریق تلفیق در دروس گوناگون و نیز مباحث اختصاصی، طبق اصل درونی‌سازی در وجود هنرجویان نهادینه شود و سپس بر اساس اصول وسعت و توالی، به شکلی سازمان‌یافته و نظام‌مند تداوم یابد و ضمن رعایت انعطاف‌پذیری و آزادی عمل، از گسستگی و دوگانگی در هدف‌ها و اجرای برنامهٔ درسی پرهیز شود.

اجرای فعالیت و اقدامات کارآفرینانه در هنرستان، مستلزم رویکردی فعال و متنوع است؛ تمام راهبردهای تدریس و یادگیری فعال می‌توانند در خدمت یادگیری کارآفرینی و عملکرد کارآفرینانه باشند؛ لیکن پاره‌ای از آن‌ها به دلیل داشتن ویژگی‌های

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

خاص، هماهنگی و تناسب بیشتری با برنامهٔ درسی کارآفرینی دارند و بـر اسـاس یافتـه های پژوهشی، مطالعات تطبیقی انجام پذیرفته درکشورهای پیشرو و نظرات اخذ شده از متخصصان و صاحب‌نظران حوزهٔ کارآفرینی و مدیران و هنرآموزان هنرستان‌های موفـق استان آذربایجان غربی نیز مورد استقبال بیشتری قرار مـی‌گیرنـد. از آن جملـه مـی‌تـوان راهبردهایی نظیر حل مسئله، رویکرد پروژه، توسعهٔ بینش پیرامونی، راهبردهای همیارانه و مشارکتی، موقعیت‌های شبیه‌سازی‌شده و تدوین طرح کسب‌وکـار، کـارورزی و بهینـه کردن آن به لحاظ کمی و کیفی و استفاده از محیط‌های با کیفیت بالاتر و تخصصـی‌تـر، الگوهای استقرایی به لحاظ همراه بودن بـا میزانـی از ابهـام بـه‌عنـوان عنصـر ضـروری کارآفرینی و راهبردهای یاددهی و یادگیری شهودی با تأکید بیشتر موردتوجـه قـرار داد؛ این یافته با نتایج پژوهش مرتضی‌نژاد، عطاران، حسـینی‌خـواه و عباسـی (۱۳۹۶) و نیـز مطالعه چاوشی نجف‌آبادی و داودی (۱۳۹۸) به لحـاظ تأکیـد بـر ضـرورت اسـتفاده از راهبردهای آموزشی فعال در کارآفرینی آموزشـی همسـو مـی‌باشـد. همچنـین آراسـتی، حیدری و مبارکی (۱۳۹۳) به لحاظ بهـره بـردن از شـیوهٔ سـخنران مهمـان در آمـوزش کارآفرینی و پرهیزگار، شیرازی و شهیدی (۱۳۹۳) از نظر تأکید بر شیوه‌های تـدریس در آموزش کارآفرینی همخوانی دارد.

کارآفرینی آموزشی مقوله‌ای نوپا است کـه حـوزه‌هـای متعـدد را از حیـث تبیـین و تعریف و ویژگی و کـاربرد در بـر مـی‌گیـرد. بـا اینکـه کـارآفرینی آمورشـی نـوعی از کارآفرینی به مفهوم عام و کلی است ولی با این وجود ابعاد زیـادی داشـته و بررسـی و شناخت آن و نیز یافتن عوامل مؤثر بر آن و زمینهٔ لازم بـرای شـکوفایی و اثربخشـی آن راه درازی در پیش است. به منظور ایجاد کارآفرینی آموزشی در یک هنرستان کـارآفرین نیز پارامترهای متنوع و مختلفی در حوزه‌های سازمانی، آموزشی، محیط صـنعتی درونـی و بیرونی هنرستان به‌عنوان سازمان، عوامل فرهنگـی و عوامـل شخصـیتی دخالـت دارد.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

پس از بررسی و تحلیل مشخص شد که عوامل سازمانی و عوامل پرسنلی از مهم‌ترین و علّی‌ترین شرایطی هستند که می‌توانند یک هنرستان را به سمت کارآفرینی سوق دهند. یکی از عواملی که در کارآفرینی آموزشی هنرستان‌ها باید در نظر گرفته شود عواملی است که به شخص هنرآموز و هنرجو مربوط می‌شود و هر یک از هنرجویان یا هنرآموزان به واسطهٔ آن شرایط منحصر به فردی دارند. اغلب مصاحبه‌شوندگان در پژوهش این عامل را به‌عنوان عامل مهم و تأثیرگذار در کارآفرینی آموزشی می‌دانند. دستیابی به چنین هدف‌ها و شایستگی‌های وسیع، پیچیده و متنوع مستلزم توجه مضاعف به نظام تربیت و جذب هنرآموزان کارآمدی است که خود به نحوی ممتاز از چنین ویژگی‌ها و شایستگی‌هایی برخوردار باشند و معلومات و هنر آموزش به دانش‌آموزان خود را با مؤثرترین شیوه بنا بر توانایی‌ها، استعدادها، نیازها، علایق، تفاوت‌های فردی و زمینه‌های قبلی ایشان داشته باشند و قادر باشند به‌عنوان راهنما، هدایت‌گر، مربی، الگوی نقش و تسهیل‌کنندهٔ یادگیری برای ایشان عمل کنند و از سوی دیگر از قابلیت تغییر مسیر و شیوه به هنگام ضرورت برخوردار باشند و در حد شایسته بتوانند نسبت به گزینش، تدوین و طراحی برنامه‌های درسی کارآفرینی و شیوه‌های اجرایی متناسب با نیازهای محلی و منطقه‌ای و به‌صورت ویژه نیازهای هنرجویان خود اقدام کنند؛ به این منظور می‌توان از کارآفرینان و صاحبان مشاغل و صنایع به‌عنوان سخنران مهمان در اجرای برنامهٔ درسی استفاده می‌شود. امیدی، هاشمی، قلتاش و ماشینچی (۱۳۹۸) نیز در مطالعه خود به این نتیجه دست یافتند که مشارکت معلمان در تولید برنامهٔ درسی در آموزش کارآفرینی، ضرورتی غیرقابل اجتناب بوده و باید مورد توجه جدی قرار گیرد. صمدی و شیرزادی (۱۳۸۵)- محمدکاظمی و همکاران (۱۳۹۱) تأثیر جوسازمانی بر نوآوری و کارآفرینی را متذکر شدند که نتایج تحقیق کنونی نیز این تأثیر را تأیید می‌کند. در قسمت عوامل پرسنلی نتایج تحقیقات کشاورز (۱۳۹۳) در باره

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

قصد کارآفرینی، طاهری و همکاران (۱۳۸۹)-شمس نیا و همکاران (۱۳۹۰) در مورد خلاقیت، عبدالملکی و همکاران (۱۳۸۷) و الاولاقی و همکاران (۲۰۱۹) در مورد مهارت‌ها، باقری فر و صالحی (۱۳۹۴) در مورد مهارت‌آموزی، خسروی‌پور و سلیمان‌پور (۱۳۹۳) در مورد نقش هنرآموزان، تورن بری[1] (۲۰۰۶)- هرمان[2] و همکاران (۲۰۰۷)- بندلی زاده (۱۳۷۶)- گل‌شکوه و همکاران (۱۳۸۹)- مرادی و همکاران (۱۳۹۲) در مورد ذهنیت و فلسفه فکر مدیران، نیک رفتار و حسینی (۱۳۹۵) در مورد داشتن دانش پیشین و تجربه کسب‌وکار همگی با نتایج تحقیق حاضر که نقش هنرآموزان و هنرجویان بر کارآفرینی آموزشی را بیان می‌کند همخوانی دارد.

در این بین عوامل آموزشی و نیز عوامل مربوط به محتوای آموزشی زمینه‌ساز ایجاد کارآفرینی آموزشی در هنرستان است. عوامل مدیریتی شاخص‌ترین عوامل مداخله‌گری هستند که به کمک شرایط علی و همگام با شرایط زمینه‌ای بستهٔ مناسب برای رشد هنرستان به سمت و سوی کارآفرینی آموزشی ترتیب می‌دهند. این یافته‌ها با یافته‌های امیدی و همکاران (۱۳۹۸) و مرتضی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۶) به لحاظ تأکید بر محتوای فعال در آموزش کارآفرینی، آویژگان و همکاران و نیز مرتضی‌نژاد (۱۳۹۸)، چیا (۲۰۱۴) و فریگا (۲۰۱۳) به لحاظ توجه به عوامل محیطی و مدیریتی و همچنین مطالعه باقری‌فر و صالحی (۱۳۹۵) از لحاظ توجه به امکانات و فضای آموزشی به‌عنوان عوامل زمینه‌ای در آموزش کارآفرینی همسو می‌باشد.

کلیهٔ این سه دسته عامل مهم بر راهبرد سازمانی هنرستان و ارتباط با محیط صنعتی بیرون تأثیر گذاشته و در پایان از این راهبردها سه پیامد خروجی مهم اختیارات و آزادی عمل، پوشش دادن بخش خدماتی جامعه و نیز تعاملات فناورانه هنرستان با سایر بخش

[1] Tornberry
[2] Harman

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

های جامعه به‌عنوان یک سازمان نتیجه می‌شود.

با توجه به تأکید فراوان پژوهش‌های انجام‌گرفته و تجارب کشورهای موفق در زمینه کارآفرینی بر اهمیت شیوه‌های تدریس فعال و متنوع در رشد کارآفرینی پیشنهاد می‌شود معلمان و هنرآموزان از این شیوه‌ها بیشتر استفاده کنند و دست‌اندرکاران تهیه و تدوین برنامه‌ها نیز دوره‌های بدو خدمت و ضمن خدمت متناسب با این روش‌ها را بیشتر برگزار کنند؛ همچنین امکانات و تجهیزات لازم به منظور تسهیل استفاده از این شیوه‌ها فراهم آید. دعوت از کارآفرینان برتر استان به‌عنوان سخنران مهمان و برگزاری رقابت های استانی و منطقه‌ای در زمینهٔ کارآفرینی نیز در همین راستا پیشنهاد می‌گردد. همچنین با توجه به تأیید نوع و کیفیت محتوا در اجرای کارآفرینی در پژوهش حاضر پیشنهاد می‌شود از محتوای تلفیقی و پودمان‌های کار بیشتر در دروس و رشته‌های مختلف هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای استفاده گردد. از طرفی، بنا بر نظرات صاحب‌نظران، هنرآموزان و مدیران هنرستان‌های موفق استان آذربایجان غربی و نیز بررسی اسناد و مقررات مرتبط با تولید و درآمدزایی پیشنهاد می‌شود از طریق وزارت آموزش‌وپرورش و مجلس شورای اسلامی، پیگیری‌های لازم به منظور تصویب قوانین و لایحه‌های صریح و متناسب با نیاز جامعه در این زمینه صورت گیرد و اختیارات بیشتری به کمیتهٔ برنامه‌ریزی مدارس مطابق با این قوانین و تحت نظارت آموزش‌وپرورش مناطق تفویض شود تا انگیزهٔ مادی و معنوی دست‌اندرکاران هنرستان‌ها برای کارآفرینی و تولید تقویت گردد. همچنین به لحاظ ضرورت محلی‌سازی و توجه به نیازهای ویژهٔ مناطق آموزشی، پیشنهاد می‌شود رشته‌های مربوط به هنرستان‌ها به صورت منعطف و منطبق بر نیازهای جامعهٔ محلی تعیین گردد؛ به‌عنوان نمونه در استان آذربایجان غربی به لحاظ عدم وجود صنایع مادر، هنرجویان ناچار به کارورزی در محیط‌های غیرتخصصی و غیراستاندارد هستند ولی در شهرهای صنعتی برای رشته‌هایی چون مکانیک خودرو چنین مشکلی

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

وجود نـدارد. در همـین راسـتا پیشـنهاد مـی‌شـود قراردادهـایی بـا نفـع مشـترک بـین آموزش‌وپرورش با سازمان‌های مرتبط به منظور دعوت از سخنرانان مهمـان و برگـزاری دوره‌های کارورزی در آن سازمان‌ها صورت گیرد.

منابع

- آراسـتی، زهـرا؛ حیـدری، هومـان و مبـارکی، محمدحسـن (۱۳۹۳)، ارزیـابی اثربخشی روش آموزش کارآفرینی سخنران مهمـان، *توسـعهٔ کـارآفرینی*، ش ۲۵: ۴۰۶-۳۸۹.

- آویژگان، مریم؛ میرشاه‌جعفری، ابـراهیم؛ نصـر، احمدرضـا و چنگیـز، طـاهره (۱۳۹۷)، *رهبری برنامهٔ درسی با تأکید بر آموزش عـالی*، اصـفهان: انتشـارات دانشـگاه اصفهان.

- احمدپور داریانی، محمـود (۱۳۹۷)، *کـارآفرینی؛ تعـاریف، نظریـات، الگوهـا*، تهران: انتشارات ساکو.

- اکرامی، محمود و قلمکاری، مهان (۱۳۹۵)، ارائه مدل توسعهٔ کارآفرینی بر پایهٔ مدیریت دانش، فصلنامهٔ مدیریت توسعه و تحول، ش۲۴: ۴۳-۳۳.

- امیدی، جمشید؛ هاشمی، سیداحمد؛ قلتاش، عباس و ماشین‌چـی، علـی‌اصـغر (۱۳۹۸)، برساخت‌های ذهنی مدیران آموزشی از برنامهٔ درسی آموزش کارآفرینی بـرای مدارس، *فصلنامهٔ مطالعات برنامهٔ درسی ایران*، س۱۴، ش ۵۳ : ۱۳۴-۱۰۱.

- امیدی، جمشید؛ هاشمی، سیداحمد؛ قلتاش، عبـاس و ماشـینچی، علـی‌اصـغر (۱۳۹۸)، طراحی الگوی برنامهٔ درسی آموزش کارآفرینی برای دانـش‌آمـوزان دورهٔ اول متوسطه، *دو فصلنامهٔ نظریه و عمل در برنامهٔ درسی*، س۷، ش۱۴ : ۳۴-۵.

- امیری، الهام (۱۳۹۵)، استانداردهای محتوایی آموزش کارآفرینی، *کار وجامعـه*، ش۶۶: ۱۰۶-۷۹.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

- *آیین‌نامه آموزشی دورهٔ دوم متوسطه* (۱۳۹۵)، مصوب نهصد و سی و دومین (۹۳۲) جلسه شورای عالی آموزش‌وپرورش، قابل بازیابی در http://www.rrk.ir/Laws/ShowLaw.aspx?Code=12757.

- بازرگان، عباس (۱۳۸۹)، *مقدمه‌ای بر روش‌های پژوهش کیفی و آمیخته؛ رویکردهای متداول در علوم رفتاری*، تهران: دیدار.

- باقری‌فر، علی‌اکبر و صالحی، کیوان (۱۳۹۵)، *چالش‌های مهارت‌آموزی و پرورش هنرجویان کارآفرین در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای؛ مطالعه‌ای به روش پدیدارشناسی*، همایش مهارت‌آموزی و اشتغال، دورهٔ پنجم

- توکلی‌مقدم، رضا؛ آیانی، سپیده و عموزاده خلیلی، حسین (۱۳۹۲)، بررسی عوامل اثربخشی در آموزش کارآفرینی و راهکار گذر از موانع، *کار و جامعه*، ۱۰۲: ۲۰-۲۷.

- پرهیزکار، مرتضی؛ شهیدی، عطیه و فتاح‌زاده، مریم (۱۳۸۷)، *اهمیت آموزش کارآفرینی*، تهران: جهاد دانشگاهی.

- چاوشی نجف‌آبادی، زهره و داودی، سید محمدرضا (۱۳۹۸)، شناسایی عوامل مؤثر بر کارآفرینی آموزشی؛ مطالعه موردی هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش شهرستان نجف‌آباد، *فصلنامهٔ مطالعات برنامهٔ درسی ایران*،س ۱۴، ش۵۲: ۱۳۰-۹۱.

- حبیبی، روزبه؛ سمیع زاده، مصطفی و کاظم نژاد، عباس (۱۳۹۳)، *کارآفرینی، از تعریف تا انواع مدل‌های آن*، دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت چالش‌ها و راهکارها: تهران.

- خسروی پور، بهمن و سلیمانپور، محمدرضا (۱۳۹۳)، تحلیل اثرات قابلیت‌های حرفه‌ای آموزشگران در موفقیت شغلی دانش‌آموختگان مراکز آموزش عالی علمی کاربردی کشاورزی، نشریهٔ نوآوری‌های آموزشی، س۴، ش۵: ۱۶۷-۱۵۳.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

- خلاقی، علی‌اصغر (۱۳۹۳)، *آموزش فنی‌وحرفه‌ای و فناوری اطلاعات، گزارش کنفرانس بین‌المللی یونیوک، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی*، مؤسسهٔ پژوهشی برنامه‌ریزی درسی و نوآوری‌های آموزشی: تهران.

- سبزه، بتول (۱۳۹۷)، آموزش کارآفرینانه به‌عنوان رویکردی جدید در آموزش کودکان، *فصلنامهٔ مطالعات برنامهٔ درسی ایران*،س۱۳، ش ۵۱ : ۸۰-۵۷.

- رضایی‌زاده، مرتضی و اعلامی فرنوش (۱۳۹۶)، *کارآفرینی آموزشی اصول، مبانی و مصادیق*، چاپ اول، تهران: علم استادان.

- شمس نیا، سید علی؛ احمدی، عباداله و افشار، محمد (۱۳۹۰)، بررسی رابطه کارآفرینی و خلاقیت با میزان تحصیلات در کارکنان پارک‌های علم و فن‌آوری شهرستان شیراز، *نوآوری‌های مدیریت آموزشی*، س۴،ش ۶: ۱۷۳-۱۵۹.

- صافی، احمد (۱۳۹۱)، آموزش‌وپرورش ایران در صد سال گذشته، *رشد آموزش راهنمایی تحصیلی (ویژه یکصدمین شمارهٔ انتشار)*،س۱۸، ش۲: ۶۴-۴۸.

- طاهری، عبدالمحمد؛ شایان جهرمی، امین و ترابی، سهیلا (۱۳۸۹)، بررسی رابطه کارآفرینی سازمانی با خلاقیت در سازمان فنی و حرفه‌ای شهرستان گچساران، *فصلنامهٔ علمی – پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*،س۴،ش۱: ۶۲-۴۵.

- عبدالملکی، جمال؛ یوسفی افراشته، مجید؛ پیرمحمدی، مهرداد؛ سبک رو، مهدی و محمدی، نوشیروان (۱۳۸۷)، بررسی رابطهٔ مهارت‌های کارآفرینی با کارآفرینی سازمانی (مطالعهٔ موردی: مدیران میانی شرکت ایران خودرو)، *نشریهٔ توسعهٔ کارآفرینی*،س۲،ش۱: ۱۰۳- ۱۲۹.

- عزیزپوریان، علی‌حسن؛ اسلام‌پناه، مریم؛ کرم‌افروز، محمدجواد؛ ملکیان، فرامرز و کاویانی، الهام (۱۳۹۸)، شناسایی و اولویت‌بندی مؤلفه‌های نظام آموزش

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

کارآفرینی در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای، *فصلنامهٔ علمی-پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی*،س۱۰،ش۴: ۱۴۴-۱۲۳.

- کشاورز، مرضیه (۱۳۹۳)، بررسی قصد کارآفرینی دانشجویان پیام نور و سازه‌های اثرگذار بر آن، *نشریهٔ توسعهٔ کارآفرینی*،س۷،ش۳: ۵۴۸-۵۲۹.

- گل‌شکوه، فرزانه؛ احدی، حسن؛ عنایتی، میر صلاح‌الدین؛ عسگری، پرویز؛ حیدری، علیرضا و پاشا، غلامرضا (۱۳۸۹)، رابطه بین سبک‌های تفکر، انگیزه پیشرفت، خلاقیت با کارآفرینی دانشجویان، *مجلهٔ یافته‌های نو در روانشناسی*، س۱۰،ش۴: ۱۱۸-۱۰۵.

- محسنی، عادل؛ موسوی، سید حسین و جمالی، محمد (۱۳۹۲)، نقش آموزش کارآفرینی در نگرش کارآفرینانه و باور خودکارآمدی عمومی دانشجویان، *فصلنامهٔ پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، س۳، ش۱۹: ۸۰-۶۳.

- مرتضی‌نژاد، نیلوفر، عطاران، محمد؛ حسینی خواه، علی و عباسی، عفت (۱۳۹۶)، تدوین راهنمای برنامهٔ درسی کارآفرینی برای دورهٔ آموزش عمومی بر مبنای سنتزپژوهی، دو فصلنامهٔ نظریه و عمل در برنامهٔ درسی،س۵،ش۹: ۱۴۲-۱۰۵.

- مرتضی‌نژاد، نیلوفر (۱۳۹۸)، *آسیب‌شناسی مسائل آموزشی و یادگیری در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش استان آذربایجان غربی*، طرح پژوهشی اداره کلّ آموزش‌وپرورش استان آذربایجان غربی.

- مرجانی، بهناز (۱۳۸۹)، *سیر تکوینی آموزش فنی‌وحرفه‌ای در ایران*، تهران: نشر معاونت آموزش متوسطه فنی‌وحرفه‌ای.

- مهرعلی‌زاده، یداله؛ زندوانیان، احمد (۱۳۸۵)، ضرورت بازنگری مدیریت آموزشی در پرتو نظریه‌های آشوب و کارآفرینی سازمانی، *مدیریت فردا*،ش ۱۳ و ۱۴س۴: ۱۵۲-۱۴۳.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

- میرزایی‌فر، داود؛ سراحی، فرهاد و شمس، فاطمه (۱۳۹۷)، بررسی رشته‌های فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش از دیدگاه دانش‌آموزان پایهٔ نهم استان همدان در سال ۱۳۹۷، *فصلنامهٔ مطالعات برنامهٔ درسی ایران*،س۱۴، ش۵۴: ۱۸۰-۱۵۳.

- نوروزی، محمدرضا (۱۳۸۸)، موانع کارآفرینی دانشگاهی و اقدامات راهبردی برای تقویت کارآفرینی دانشجویان، *کار و جامعه*، ش ۱۱۱: ۱۷-۱۰.

- نویدی، احد؛ خلاقی، علی‌اصغر (۱۳۹۳)، *آموزش فنی‌وحرفه‌ای در ایران*، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، وزارت آموزش‌وپرورش.

- هاشمی، حمید (۱۳۸۰)، سرمایه‌های جاودان، *ویژه‌نامهٔ همایش کارآفرینی و فناوری‌های پیشرفته*، مؤسسهٔ توسعهٔ دانش و پژوهش: ۱۴۲-۱۳۶.

Al-Awlaqi, M. A., Aamer, A. M., & Habtoor, N. (2019). The effect of entrepreneurship training on entrepreneurial orientation: Evidence from a regression discontinuity design on micro-sized businesses. The International Journal of Management Education.

Chia, Robert (2014). *Reflections: In praise of silent transformation: Allowing change through 'letting happen'*. Journal of Change Management, 14 (1). pp. 8-27. ISSN 1469-7017 (doi:10.1080/14697017.2013.841006)

Friga, P.N. (2013). *The McKincey Mind; Understanding and Implementing the Problem Solving Tools and Management Technics of the World's Top Strategic Consulting Firm,* MCGraw Hill. Chicago

Gielnik, M. M., Uy, M. A., Funken, R., & Bischoff, K. M. (2018). Boosting and sustaining passion: A long-term perspective on the effects of entrepreneurship training. Journal of Business Venturing. 32 (3), 334-353.

Harmeling, S., & Sarasvathy, S. (2018). When contingency is a resource: Educating entrepreneurs in the Balkans, the Bronx, and beyond. *Entrepreneurship: Theory and Practice, 37*, 713–744.

Henry, C. (2015). "*Entrepreneurship education and training: can entrepreneurship be taught? Part I*'' Education þ Training Vol. 47 No. 2,pp. 98-111.

Johannisson, B. & Olaison, L. (2006). Emergency Entrepreneurship – Creative Organising in the Eye of the Storm, RENT XX Conference,

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

Brussels, Belgium, 23-24.11.2006. Published in Conference Proceeding.

Kuratko, D. (2005). The emergence of entrepreneurship education: Development, trends, and challenges. *Entrepreneurship Theory and Practice, 29*, 577–598. http://dx.doi.org/10.1111/etap.2005.29.issue-5

Kuratko, D. & Hodgetts, R. (2014). Entrepreneurship: A Contemporary Approach (3rd ed.) NY: The Dryden press.

Kuratko, D., Hornsby, J., Naffziger, D. & Montagno, R. (2015). Implementing Entrepreneurial Thinking in Established organizations, Advanced Management Journal, 3(16): 28-34.

Mwasalwiba, E.S. (2010). Entrepreneurship education: A review of its objectives, teaching methods, and impact indicators. *Education and Training, 52*, 20–47. http://dx.doi.org/10.1108/00400911011017663

Olokundun, Maxwell; Iyiola, Oluwole; Ibidunni, Stephen; Ogbari, Mercy; Falola, Hezekiah; Salau, Odunayo; Peter, Fred; Borishade, Taiye. (2018). Data article on the effectiveness of entrepreneurship curriculum contents on entrepreneurial interest and knowledge of Nigerian university students, Data in Brief, Volume 18, Pages 60-65, ISSN 2352-3409, https://doi.org/10.1016/j.dib.2018.03.011.

Pinchot, G. (1985). Intrapreneuring, New York: Harper & Row Press.

Schollhammer, H. (1982). Internal Corporate Entrepreneurship, In C. Kent, D. Sexton & K. Vesper (eds), "Encyclopedia of Entrepreneurship". NJ: prentice- Hall. 209-229.

Vesper, K. (2003). Entrepreneurship Education, Los Angeles. Entrepreneurial Studies Center, UCLA, No. 4.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-10-30]